

**Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta**

Bakalářská práce

Interpretace pohádek z pohledu waldorfské pedagogiky

Vedoucí absolventské práce : Mgr. Marie Ortová

Praha 2005

Autor : Tereza Pelikánová

Prohlášení

- Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci (Pohádky z pohledu waldorfské pedagogiky) vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury.
- Tuto práci nepředkládám k obhajobě na jiné škole.
- Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla v případě zájmu pro studijní účely zpřístupněna dalším osobám nebo institucím.
- Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla publikována na internetových stránkách ETF.

Datum :

Tereza Pelikánová

Obsah:

Úvod	1-2
A. TEORETICKÁ ČÁST	3-37
1. Obecný vhled do WP	3-4
2. Historie WP	5-9
2.1. Rudolf Steiner	5-6
2.2. První W školka	7-8
2.3. Vývoj WP v ČR	8-9
3. Výchova dítěte dle WP	9-14
3.1. Předškolní věk	11-12
3.2. Školní věk	13
3.3. Temperament	13-14
4. Metodika vyučování	15-17
4.1. Živé slovo	16
4.2. Hodnocení dětí	16-17
5. Významná osoba WP – učitel	17-18
6. Cíle WP	18
7. Pohádky	19-25
7.1. Pohádky a věk dítěte	18-30
7.1.1. Předpohádkový věk	19-20
7.1.2. Předškolní věk	20-21
7.1.3. Školní věk	22-25
7.2. Vznik pohádek	25
7.3. Smysl a vnitřní hodnota pohádek	25-27
7.4. Jak správně pohádky vyprávět	27-28
7.5. Výklad pohádek	29-37
7.5.1. O Živé vodě	29-32
7.5.2. Pohádka o perníkové chaloupce	32-34
7.5.3. Čertův švagr	34-36
7.5.4. Pohádky o nectnostech dětí :	
Nápravná pohádka o lhaní	36-37
B. PRAKTICKÁ ČÁST	38-45
1. WMŠ Dusíkova	38-45

1.1. Koncepce školky	38-35
1.2. Práce s dětmi	39-40
1.3. Spolupráce rodičů	40-41
1.4. Dotazníky a sledování médií	41-43
1.5. Působení přírody	43-44
1.6. Spánek dítěte	44-45
Závěr	46-47
Seznam použité literatury	48
AJ Resumé	49

Úvod

Od počátku mého studia na Jaboku jsem se setkávala s pojmem waldorfská pedagogika. Zaujala mě již v prvním ročníku probíraná teorie o metodách a cílech waldorfské pedagogiky. Ve druhém ročníku jsem absolvovala praxi v dětském domově v Písku a právě tam mi bylo umožněno strávit několik hodin ve waldorfské mateřské školce, kam docházeli děti z DD. To, co jsem poznala a viděla, mě velice zaujalo a nadchlo.

Rozhodnutí o absolvování měsíční praxe v jedné z mnoha WMŠ mi vydrželo až do třetího ročníku. Pro měsíční praxi mi byla doporučena waldorfská MŠ Dusíkova v Praze na Petřinách. S touto školkou Jabok spolupracuje již několik let a studenti sem docházejí na praxe týdenní.

Pro téma bakalářské práce jsem se rozhodla po seznámení s knihou od Jakoba Streita - Proč děti potřebují pohádky - která mě velice zaujala. Asi proto, že jako malé dítě jsem zažila dětství plné pohádek a přírody. Uvědomuji si, co to pro mne znamenalo, a jak šťastné dětství jsem prožila.

V práci se nejdříve budu stručně věnovat historii waldorfské pedagogiky a životopisu Rudolfa Steinera, který stojí za vznikem anthroposofie a waldorfské pedagogiky. Dále se zaměřím na stručný popis metodiky WP a výchovy dětí dle WP. Hlavní část absolventské práce se bude zabývat pohledem WP na pohádky a na jejich interpretaci.

V praktické části uplatním své poznatky ze studia materiálů WMŠ Dusíkova a ze styku s dětmi i jejich rodiči. Krátce rozeberu problematiku přílišného sledování televize a PC a negativního vlivu, jež to na děti má.

Cílem mé práce je ukázat pozitivní vliv pohádek na dětskou duši a její vývoj z pohledu WP. Do práce zařadím několik pohádek s výkladem, které ukazují skrytou morální hodnotu. Musím však předem říci, že se s názorem waldorfské pedagogiky na pohádky ztotožňuji.

Současný život zpochybňuje mnoho věcí, které jsme se po staletí učili a předávali z generace na generaci. Současný život mění žebříčky hodnot. Současný život vychovává „moderní“ jedince, kteří často touží pouze po materiálních věcech.

Takoví lidé vnímají pouze to, co jim zprostředkují jejich smyslové dojmy. Ale život se neskládá jen z materiálních věcí, a tak by se člověk měl zamyslet nad svým životem, zamyslet se nad hodnotami, které uznává. Měl by se pokusit přemýšlet u duchovní části svého života.

Moderní doba se často zabývá jen tím, co je patrné na povrchu. Zřídka se lidé snaží o hlubší poznání přirozenosti člověka. Proniknutí k takové podstatě přináší větší rozhled o člověku samotném, o jeho minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Měli bychom se tedy zamyslet nad tím, jak budeme vychovávat své děti, aby si vážily nejen materiálních, ale i duchovních hodnot.

Rozhodující roli ve vývoji člověka hraje výchova. Správný vývoj v individuálního jedince úzce souvisí s péčí a výchovou, jaké se dítěti dostává. Je důležité podporovat a rozvíjet individualitu člověka.

A. TEORETICKÁ ČÁST

1. OBECNÝ VHLED DO WP

Duchovní věda, na které staví waldorfská pedagogika, se zaměřuje na praktické pojetí světa zahrnující zkoumání podstaty lidského života. Svými poznatky může přispívat a přispívá k rozvoji lidské duše i k celkovému vývoji lidstva. Napomáhá však jen tomu, kdo se otevře pravému poznání svého života, kdo vnímá lidské hodnoty, a kdo se snaží žít v souladu s těmito hodnotami.

Duchovní věda hraje významnou roli v otázkách výchovy. Zaměřuje se na přirozenou povahu dětství a vývoj lidské bytosti, z čehož pak samovolně vyplývají hlediska pro výchovu. V poznávání vývoje člověka musíme vycházet právě z pozorování skryté podstaty člověka.

Prvním, kdo se podrobně zabýval zákony duševního života, byl Rudolf Steiner. Ke své práci využívá poznatků duchovní vědy. Na těchto základech staví svou teorii výchovného umění. Jedním z cílů jeho teorie výchovy je probouzet a pěstovat sociální schopnosti a dovednosti již v dětství a mládí člověka.

Je důležité si uvědomit, že waldorfská pedagogika vychází ze zcela nového porozumění lidské bytosti. Člověk je chápán jako trojčlenná bytost. Má tělo fyzické, ale má také duši i ducha, člověk je tedy tvořen tělem, které je viditelné, a neviditelnou duší a duchem. Každou z těchto tří složek rozvíjí podle svých vlastních možností. K tomu, aby se člověk správně vyvinul, je nutné působit na všechny tři složky jeho těla.

Rozvoj dítěte je postupný proces, který ve všech individuálních formách obsahuje všeobecné zákonitosti. Vše, co dítě v předškolním věku pozná a zakusí je spojeno se smyslovým poznáváním těla. V tomto věku je zapotřebí rozvíjet u dětí fantazii, představivost a smyslové vnímání. Úkolem vychovatele je pak v dětech budovat vztah ke světu, působí na ně svým vztahem k nim a skrze to, co je a co dělá. Steinerova antroposofická antropologie se stala výchozím bodem pro waldorfskou pedagogiku. WP si všímá zákonitostí vývojových kroků dítěte a mladého člověka,

proměn a rozvoje jeho vztahu ke světu a jeho schopnosti učit se. Učební plán, metody a obsahy výuky waldorfské školy jsou z tohoto poznání přímo odvozeny. Na základě Steinerovy antropologie vzniklo od r. 1919 až do současnosti na celém světě několik stovek pedagogických a léčebně-pedagogických zařízení.

Dnes existuje na celém světě více než 600 waldorfských škol a 1500 waldorfských mateřských školek. V České republice se waldorfská pedagogika začala rozvíjet hned po roce 1990. Nyní pracují WMŠ v Praze, Semilech, Pardubicích, Příbrami, Brně, Karlových Varech, Písku, Turnově, Ostravě, atd. ... Společně s WZŠ a dalšími pedagogickými iniciativami spolupracují v Českém sdružení pro waldorfskou pedagogiku, jehož předsedou je prof. Helus, proděkan PF UK v Praze.

Waldorfské školy ve světě

Evropa 606	Mimoevropské země	234
Belgie 24	Austrálie	38
Česko 8	Brazílie	13
Dánsko 18	Izrael	3
Estonsko 8	Japonsko	2
Finsko 21	Kanada	11
Francie 13	USA	103
Gruzie 1	Kazachstán	1
Chorvatsko 2	Chile	2
Německo 183	Peru	2

2. HISTORIE WALDORFSKÉ PEDAGOGIKY

Ráda bych zde uvedla stručný životopis Rudolfa Steinera, který dal základní podobu nejen dnešní waldorfské pedagogice, ale i duchovní vědě - anthroposofii a poznání sama sebe.

2.1. Rudolf Steiner

Rudolf Steiner se narodil v roce 1861 na pomezí Rakouska a Uher (dnešní Jugoslávie). Jako mladý vystudoval matematiku a přírodní vědy na technické univerzitě ve Vídni. Také se ale zabýval filozofií, literaturou, psychologií a medicínou.

V roce 1901 mu vyšla doktorská práce „Pravda a věda“, ve které se zabýval teorií poznání. O tři roky později vydal dílo „Filosofie svobody“, svoji hlavní filozofickou práci. Vedle studia se též věnoval pedagogické činnosti. V letech 1899 až 1904 vyučoval v berlínské dělnické škole. V roce 1900 začal Steiner přednášet pro úzký okruh lidí, přičemž nechával lehce působit své nadsmyslové zkušenosti.¹

8.října 1902 poprvé uveřejnil svůj budoucí životní úkol, a to „najít nové metody zkoumání duše na vědeckém základě“. Toto své bádání Steiner nazýval „anthroposofii“ (tedy moudrost o člověku). Termín byl později zaveden do odborné terminologie a je dodnes používán.

Z počátku přednášel Steiner úzkému okruhu zájemců, poté v rámci Antroposofické společnosti. Postupem času se výsledky jeho zkoumání staly zajímavými i pro širokou veřejnost. Byly vydávány Steinerovy důležité a nejvíce čtené spisy, jako

¹ Vnitřní zkušenosti se u Steinera začaly projevovat již ve věku sedmi let. Nadsmyslovou zkušenost prožíval stále jako realitu. Nikomu se o svých zkušenostech nezmínil. O samotě procházel systematickým duchovním školením. Tyto zkušenosti později popsal v díle - Jak dosáhnout poznatky vyšších světů? Ve čtyřiceti letech získal nad svou schopností nadsmyslového vnímání kontrolu a považoval za oprávněné, aby s tím vystoupil jako s vědeckým bádáním. Toto své bádání nazval „duchovní věda“.

(Frans Carlgren, Výchova ke svobodě, str. 7)

například : „Křesťanství jako mystická skutečnost a mysteria starověku“ a spis „Theosofie. Úvod do nadmyslového poznání světa a určení člověka“. Zájem stále rostl a Steiner vnášel anthroposofii do dalších a dalších oblastí činnosti.

Střediskem antroposofického hnutí se stalo Goetheanum, stavba, kterou si Steiner nechal postavit dle svých vlastních architektonických návrhů.

Koncepci trojčlenné společnosti tvořil Steiner pod vlivem dějinných změn, vyplývajících z katastrofických událostí I. světové války. Podle Steinera se v bytí jednotlivce i celé společnosti mohou rozlišovat tři „životní oblasti“. Každá oblast má svá určitá specifika. Jsou to sféry duchovně kulturního, ekonomického a právně politického života. K těmto třem oblastem přiřadil i tři známé pojmy : rovnost, svornost, bratrství.

Cílem jeho práce o sociální trojčlennosti se tedy dají zformulovat takto : „duchovní svoboda v kulturním životě, demokratická rovnost v právním životě a sociální bratrství v životě hospodářském.“²

Počátek pedagogického působení Rudolfa Steinera byl 23.dubna 1919 v továrně na cigarety Waldorf Astoria ve Stuttgartu. Vyučoval zde místní zaměstnance, dělníky. Později Steiner rozvinul myšlenku o dvanáctileté jednotné škole, která by obsahovala národní i vyšší stupeň. Školu by mohl navštěvovat každý bez ohledu na sociální původ. Myšlenka se začala realizovat poté, co Steinera oslovil Emil Molt (ředitel podniku Waldorf Astoria) a požádal ho, aby převzal pedagogické vedení školy. Pro budovu školy byl zakoupen a zrekonstruován objekt bývalé restaurace.

Steiner začal školit nové pedagogy v tzv.kurzu lidové pedagogiky, kde jim podrobně vysvětlil své vlastní výchovné umění. V základních myšlenkách kurzu lidové pedagogiky byly obsaženy sociální intence waldorfské pedagogiky. Hlavním předpokladem zde byla jednotná škola pro **všechny**, protože dle Steinera je lidský vývoj mezi sedmým a čtrnáctým, patnáctým rokem pro všechny stejný. Teprve až ve vyšším věku musí být vyučování diferenciováno.

² Frans Carlgren, *Výchova ke svobodě*, str.11

2.2. První waldorfská školka

7.září 1919 byla první waldorfská škola otevřena. Začínalo se s osmi třídami a zhruba 300 žáky. Pojmenována byla dle továrny : Svobodná waldorfská škola „Na počátku měli waldorfští učitelé i děti mnoho potíží. Dětem bylo dáváno něco zcela nového. Až do nejvyšších tříd žili žáci pohromadě. ... Žáci prvního, druhého stupně i gymnazisté byli ve třídách pospolu, chlapci i dívky. Na to děti nebyly zvyklé. Učitelé také ne. Sžívat se bylo velmi obtížné.³

Činnost školy se opírala o budování vztahu mezi učiteli a jejich žáky . Byl zde kladen důraz na bezprostřední lidský kontakt. Důležité bylo poznávání duševní a duchovní podstaty člověka. To pak učitelům umožňovalo mnohostranný pohled na vývojové etapy dětí, na jejich proměny v mladého člověka a na jejich vztah ke světu a postoje vůči svému okolí.

V nižších třídách byl nejdůležitějším prvkem výchovy bezprostřední lidský kontakt mezi učiteli a žáky. Jen v nejnútnejší míře zde fungoval určitý řád a pravidla. V nejvyšších třídách se pak začínal projevovat odstup mezi žáky a učiteli. Nebyl zde již tak výrazný kontakt a způsob vyučování se stal mírně poučovacím.

Svou duchovní vědou – anthroposofií- zasáhl Rudolf Steiner do několika oblastí. „Jeho dílem je anthroposofické lékařství, s novým pohledem na původ nemocí i podstatu zdraví, doprovázené i výrobou léků nového typu. Z jeho podnětů vzešly camphillské vesničky pro mentálně postižené děti i dospělé. Ale od něho pochází i nový pohled na dějiny, ... I nový pohled na svéráz planety Země a na její specifické kvality v různých zeměpisných oblastech. I nový pohled na podstatu a vzájemné vztahy přírodních říší.“⁴

Steiner dále vnesl nové prvky do architektury, na jehož základě se dnes rozvíjí architektura organická. Sochařství i hudbu též Steiner ovlivnil. Dal vzniknout novému

³ Frans Carlgren, *Výchova ke svobodě*, str.19

⁴ Radomil Hradil, *Průvodce českou anthroposofií*, str.18

stylu recitace, zvýraznil herecké gesto a vytvořil nový obor pohybového umění – *eurythmii*.

Samotný výraz pochází z řečtiny : předpona eu- před slovem rytmus znamená krásný, harmonický.⁵ Rytmus je v životě člověka velmi důležitý a úzce souvisí s jeho zdravím. Rytmičky se nám střídá nádech a výdech, bije srdce a i ostatní orgány pracují podle určitého rytmu. Vše kolem nás je podřízeno rytmu.

Eurythmie je vyučovaná pouze ve waldorfských školách. „Když vyslovíme nějakou hlásku, dochází v našem nitru k jakémusi neviditelnému „volnímu gestu“ – to nabývá v eurythmickém pohybu viditelného výrazu. Každá samohláska a každá souhláska má svůj specifický pohyb. Eurythmie je tedy „viditelnou řečí“ a „viditelným zpěvem.“⁶ Přináší nám vžití se do hlásek a tónů, které přetváříme do gest a pohybů, při čemž se uplatňují naše duševní síly i tělo.

Eurythmie ve waldorfských školách zahrnuje nejjednodušší rytmy a cvičení až po ta náročnější cvičení, předváděná v rámci školních představení.

2.3. Vývoj waldorfské pedagogiky v České republice

Po změnách politického systému v listopadu 1989 došlo i ke změně smýšlení celé společnosti. Lidé se začali více zajímat o duchovní životy a hodnoty s tím související. Novelizací školského zákona bylo u nás poprvé po půl století umožněno zakládání waldorfských škol.

Někteří lidé v naší republice byli již řadu let dobře obeznámeni s waldorfskými školami v Evropě. Vznikl Spolek přátel waldorfské pedagogiky a další občanské iniciativy. Hned od prvních dnů byly pořádány veřejné přednášky a později i víkendové semináře s předními zahraničními lektory.

Ve veřejnosti v té chvíli vládlo velké nadšení a odhodlání k novým, svobodným činům společenským a kulturním. Na řadě míst vznikly iniciativy za založení mateřských i základních waldorfských škol a do Evropy za poznáním dosud

⁵ Člověk a výchova, IV.ročník, č.4, 1999 , str.3

⁶ Radomil Hradil, *Průvodce českou anthroposofií*, str. 79

neznámých antroposofických aktivit v oblasti pedagogiky a medicíny se vydali významní činitelé místních správ, parlamentního školského a zdravotního výboru a ministerstva školství.⁷

3. VÝCHOVA DÍTĚTE DLE WALDORFSKÉ PEDAGOGIKY

Již Komenský radil vybrat základní věci a zajistit celistvost vzdělání. Stavěl se za to, aby dítě bylo uváděno do vědění pomocí obrazů budovaných na jednoduchých základech. Stejně tak na waldorfských školách a školkách v jednotlivých předmětech, oblastech a tématech učitel usiluje především o osvětlení základních principů. Volí proto několik zřetelných příkladů, které jsou blízké dětem daného věku a nesnaží se zahrnovat žáky encyklopedickými přehledy.⁸

Bytost dítěte musíme pojímat jako něco věčného a jedinečného. Tato bytost však není nic stálého, člověk se vyvíjí.

Na výchovu je ve waldorfských školách nahlíženo jako na vývojový proces, v němž jsou určité předměty zaváděny ve specifických fázích individuálního rozvoje osobnosti. Smyslem je upravit učební plán potřebám a postupně se rozvíjejícím schopnostem dítěte. V učebním plánu je také patrná snaha dosáhnout souladu mezi vědou, uměním a duchovními hodnotami. Právě tento soulad pravdy (vědy), krásy (umění) a dobra (duchovních hodnot) se má stát základem pro vhodné vzdělání.

V rámci waldorfské pedagogiky můžeme hovořit o třech, respektive o čtyřech článcích lidské bytosti. Tělesná organizace člověka je tvořena třemi základními systémy, z nichž každý má svou specifickou úlohu.

- Horní člověk (myšlení) – systém nervově-smyslový (hlava)
(uzavřenost, klid)
- Střední člověk (cítění) – systém rytmický (hrud'-srdce, plíce)
(rytmus)

⁷ internetové stránky, www.waldorfska pedagogika.cz
⁸ tamtéž

- Dolní člověk (vůle) – systém látkové výměny (orgány l.výměny a končetiny)
(otevřenost pohyb)

Zdravý člověk má tělesnou harmonii, tzn.že horní, střední a dolní člověk plní správně svou funkci, a harmonii duševní, kdy jsou myšlení, cítění a vůle v rovnováze.⁹

Rudolf Steiner přirovnává člověka k obrácené rostlině. Trojčlennost lidského organismu srovnává s trojčlenností rostliny : kořen – hlava, list – střední část člověka, květ (plod) – dolní člověk. Pro pochopení principu tělesné, fyziogonické trojčlennosti lidského organismu (tzn. trojčlennosti nervově mozkové, smyslové, rytmické organizace a organizace látkové výměny a končetin) poslouží srovnání člověka s rostlinou. Dvojice člověk – rostlina tvoří protipóly, které jsou na sobě závislé díky základnímu procesu dýchání. Rostlina vytváří kyslík, který člověk vdechuje.¹⁰

Udržení rovnováhy funguje takto :

- k posílení horního člověka -} kořen
- k posílení středního člověka -} list
- k posílení dolního člověka -} květ (plod, zrno).

Pokud je trojčlennost nějakým způsobem narušena, nastane u člověka proces nemoci. Ne však u rostliny. Narušená trojčlennost u rostliny je z pohledu člověka pozitivní. Rostliny s jednostranně vyvinutými částmi mohou být použity jako lék.¹¹

Tělesná organizace je ještě doplněna čtyřmi bytostnými články lidské bytosti. Jsou to:

- Fyzické tělo
- Étherné (životní) tělo
- Astrální (pocitové) tělo
- „JÁ“ tělo

⁹ Materiály WMŠ Dusíkova, Věneček, Jaro II., str.53

¹⁰ Materiály WMŠ Dusíkova, Věneček, Jaro II., str.54

¹¹ Tamtéž

Fyzické tělo je dle Steinera „tělo tvořivých sil“. Ve vztahu k člověku to znamená, že tento článek je nositelem kvalit člověka jako jsou zvyky, paměť, náklonnost, charakter, temperament, chování, atd.

Tělo duševní přináší člověku schopnost duševního pocíťování a uvědomování. Projevuje se jako reakce na určitou zkušenost.

Za nejvyšší článek bytosti je pojímán ten, který člověka utváří jako individualitu. Umožňuje člověku prožívat svobodu, nechává ho utvářet své vlastní cíle a rozhodování a odlišuje ho od všech ostatních lidí. Tento článek je Steinerem nazýván „JÁ“ tělem.¹²

Tyto čtyři stránky utváří celého člověka, tedy i jeho vlastnosti. Vychovatel by měl u dítěte rozvíjet všechny tyto články. Jestliže chceme na dítě správně působit, pak je důležité zkoumat podstatu těchto čtyř článků. Musíme také vědět, že se jejich rozvoj časově různí. A právě znalost těchto vývojových etap dává základ pro výchovu a vyučování.

Fyzické tělo	-}	fyzické tělo	-}	fyzické tělo	-}	fyzické tělo (forma)
		éterné tělo		éterné tělo		éterné tělo (růst)
				astrální tělo		astrální tělo(pohyb)
						„JÁ“ (myšlení)

3.1. Předškolní věk (1. sedmiletí)

Před narozením je pro dítě fyzickým okolím jeho matka. Po narození dítěte by se měl o správné fyzické okolí postarat rodič či vychovatel. Správné fyzické okolí působí na dítě a to si osvojuje vše, co vidí. **Napodobení a vzor**, to jsou dva hlavní činitelé, které nejvíce ovlivňují rozvoj dítěte. Nejdůležitějším obdobím napodobování je dětství až do výměny zubů.

Dítě napodobuje to, co vidí ve svém fyzickém okolí. Jak morální, tak i nemorální způsoby chování. „Na malé dítě nepůsobí výchovně morální fráze nebo rozumné

¹² Materiály WMS Dusíkova

poučování, nýbrž to, co dospělí dělají v jeho okolí viditelně před jeho zraky. Poučování nepůsobí tvořivě na fyzické, nýbrž na étherné tělo, které je až do sedmého roku obklopeno právě tak chránící éthernou schránou matčinou, jako fyzické tělo bylo obklopeno až do narození fyzickou mateřskou schránou.“¹³

Ve waldorfských mateřských školkách se dětem snaží předat základy morálky, slušného chování a v neposlední řadě lásku k bližnímu a přírodě. Hlavní úkoly pro práci s dětmi můžeme zformulovat do několika důležitých bodů :

- Vlastním příkladem vést děti k osvojování základních pravidel etiky, prohlubovat v nich lásku a soucit se všemi živými bytostmi.
- Upevňovat návyky společenského chování při stolování, během slavností, kterých se účastní rodiče.
- Osvojování a dodržování pravidel při chůzi po chodníku a přes ulici během vycházek do okolí MŠ.
- Vést děti k samostatnosti při jídle, oblékání, svlékání, k udržování pořádku v šatně a ve třídě. Být v tomto dětem příkladem.
- Prohlubovat vzájemný kontakt dětí s pracovníky MŠ, učit je tolerancí a ohleduplnosti a vzájemné pomoci. Prohlubovat pocit sounáležitosti s mladšími kamarády.
- Vést děti k lásce k přírodě, u nich ekologické cítění prostřednictvím práce na zahradě.
- Naučit je rozlišovat hlavní znaky jednotlivých ročních období v návaznosti na slavnosti během roku.
- Prostřednictvím každodenní přirozené činnosti prohlubovat v dětech estetické cítění a rozvíjet schopnost vnímat autenticitu daného předmětu i situace. Prací s kvalitními texty, jejich vhodnou volbou a kvalitou vlastních vyjadřovacích schopností vést děti k citlivému vztahu ke slovu a k literatuře.
- V oblasti rozvoje tělesných schopností poskytnout dětem co nejširší prostor k jejich uplatnění, především při pobytu venku.¹⁴

¹³ Rudolf Steiner, *Výchova dítěte a metodika vyučování*, str. 22
¹⁴ Materiály WMS Dusíkova

3.2. Školní věk

Stejně tak, jako platí pro první dětská léta nápodoba a vzor, tak pro následující vývojové období platí **následování a autorita**. Autorita ale nemůže být vynucovaná, má být přirozená. Dítě by mělo k někomu vzhlížet, někoho následovat. To pak umožňuje bezprostřední duchovní poznávání, díky němuž si mladý člověk začíná vytvářet svědomí, zvyky a sklony. Komu toto není umožněno, nese si sebou následky po celý život.

3.3. Temperament

Neméně důležitou součástí výchovy dle WP je znalost dětského temperamentu. Pochopení čtyřech základních temperamentů umožňuje zdravý růst a vývoj dítěte. Jedná se o ty složky člověka, ve které nacházíme éterné síly člověka. Bez nich by nemohlo existovat ani tělo fyzické. Patří mezi ně vzpomínky, životní zvyklosti, kultura určité země a částečně i výchova.

„ČTYŘI TEMPERAMENTY A KÁMEN NA CESTĚ

Lehce přes kámen přeskočí sangvinik , čile a s půvabem, a když o něj přece klopýtne, nic moc si z toho nedělá.

Vztekle ho odmrští stranou cholerek mocným kopnutím a jeho jiskřící oči se těší z podařeného díla.

Dorazí-li ke kameni flegmatik, potom poznenáhlu zastaví svůj krok : „Nepůjdeš-li mi z cesty, potom tě raději obejdu.“

Hloubavě však před ním zůstane stát melancholik, v obličeji výraz nespokojenosti nad svou věčnou smůlou.“¹⁵ (Heinrich Pietmann)

Temperament je možné chápat jako duševní výraz vlastností, které umožňují či znemožňují člověku jeho sebeuskutečnění. Umožňují tehdy, jestliže jedinec dokáže využít své schopnosti dané temperamentem a znemožní tehdy, když člověka jeho

¹⁵ Člověk, výchova a dítě, IV.ročník, č. 3, str.44

temperament zcela ovládne. Pak je jedinec ve svém jednání nesvobodný a neschopný v sociálním životě.

Konstituční danosti člověka jsou v dětském věku do určité míry ovlivnitelné. Proto lze určitými pedagogickými prostředky na dítě působit a učinit jeho JÁ schopnějším v porozumění sama sebe, a harmonizovat tak jeho osobnost.

Cholerické děti jsou snadno podrážditelné, mívají záchvaty vzteku nebo dramatické emocionální výpady. Na druhou stranu jsou velmi schopné a podnětné, většinou patří mezi „tahouny“ kolektivu. Jejich vývoj můžeme podpořit vyprávěním o činech velkých osobností tak, aby k nim získali úctu a respekt. Účinné je též dávat jim těžké úkoly, které zapojí celou osobnost dítěte.

Sangvinik je velice společenský typ. Cítí se nejlépe mezi partou lidí. Je otevřený a stále se zajímá o veškeré dění kolem sebe. Takové děti jsou neustále v pohybu a snadno se vyčerpají. V kolektivu jsou všemi oblíbeni. Mohou se však stát povrchními. Pro správnou výchovu je pro sangvinika důležitá láska a pochopení ze strany dospělého.

Pro flegmatika je typická vyrovnanost, věrnost a láska ke zvykům. Jsou výjimečně spolehliví. Stává se ale, že se jeho klid změní v nudu a záliba ve zvycích v pedanterii. Pomoci ve vývoji flegmatických dětí pomáhá i stálý přítel. Ideální je pro něj hra na klavír. To splňuje jeho potřebu pro harmonii.

Melancholické dítě je nápadné výraznými očima v často úzkém obličejí. Má silný smysl pro spravedlnost. Prožitky za celý den vnímá velmi silně a večer dokáže plakat nad něčím, co zažil dopoledne. Často se cítí být nepochopený. Hrozí u něj vztahovačnost, sebeláska nebo závistivost. Nejlepšími vychovateli jsou pro melancholiky ti, kteří sami zažili něco bolestného. Pomůže i vyprávění o osudech druhých, kdy hluboce prožívá jejich těžký život.¹⁶

4. METODIKA VYUČOVÁNÍ

¹⁶ Glöcker, Michaela, Člověk, výchova a dítě, 1996/3, str. 45

WP vychází z několika principů práce s dětmi. Na učení se nahlíží jako na umění, což se také odráží v kontaktu s dětmi. „Učitelé pomáhají dítěti odhalit a milovat svět kolem něj. Nepřetěžují žáky vědomostmi, ale probouzejí v pravý čas náležitě schopnosti. Nepožadují nic, co není v souladu s psychickým vývojem dítěte.“¹⁷ Důraz je zde kladen na umělecké, mravní a praktické prvky. Učitel by měl v žákovi probouzet skryté schopnosti, měl by napomáhat ke skutečnému rozvoji osobnosti dítěte i k jeho sociální integraci. Mladí lidé pak vstupují do života více otevřenější, vnímavější a citlivější.

Zvláštní význam má ve WP řád, rytmus, příroda a svátky. Je zde vyzdvihován význam biorytmů, které dávají specifický ráz utváření učebního plánu, rozvrhu hodin a slavení svátků. Smyslem slavení svátků během roku je vyvolat v dětech pocity sounáležitosti. Sounáležitost nejen se spolužáky a svými učiteli, ale i s přírodou i s celou Zemí.

Slavnosti v průběhu roku :

Václavská slavnost (září)

Michaelská slavnost (říjen)

Martinská slavnost (listopad)

Adventní a Vánoční slavnost (prosinec)

Tříkrálová slavnost (leden)

Masopust (únor)

Jarní slavnost (březen)

Velikonoční slavnost (duben)

Svatodušní svátky (květen)

Svatojánská slavnost (červen)

Hlavní téma je rozděleno do deseti podtémat, která charakterizují běh přírody během celého roku. Každá slavnost je vyvrcholením jednotlivého období. Veškeré činnosti

¹⁷

Radomil Hradil, *Průvodce českou anthroposofií*, str. 108

v rámci jednoho podtématu jsou v souladu s charakterem jednotlivých období a poskytují tak dětem možnost prožívat konkrétní období.¹⁸

4.1. Živé slovo

Neméně důležité je ve vyučování **živé slovo**. Živé slovo probouzí v dětech zájem o probíranou látku a chuť spolupracovat. Umožňuje učiteli střídání vážnosti s humorem, napětí s uvolněním, a tím zcela vtahuje své žáky do výkladu. „Živé slovo od člověka k člověku je účinnou metodou pro sociální, plně lidskou výchovu – právě uprostřed technických informací a médií.“¹⁹

Návod, jak podat dětem výklad, si musí každý učitel vypracovat sám s ohledem na své žáky i na vykládanou látku. Učebnice jsou při výkladu samozřejmě nezbytné, ale učitel by měl do svého výkladu zařadit i texty z krásné literatury a poezie, atd. Učitel by si měl sám vypracovávat ústní projev, a to vyžaduje opravdu pečlivou přípravu na hodinu. Ústní výklad umožňuje změny ve vyučování, objektivní reakce na otázky a vyvstalé problémy.

4.2. Hodnocení dětí

Hodnocení na konci školního roku je pro děti velmi významné. Přináší jim i rodičům zpětnou vazbu, jak jejich syn či dcera po celý rok pracovala. Waldorfská pedagogika nepoužívá klasické známkování, ale využívá alternativních způsobů, jak zhodnotit práci ve škole.

Jednou z forem ohodnocení žáka na konci roku je básnička. Tím, že ji učitel vytváří pro určitého žáka a vychází přitom z podrobného obrazu vývoje v uplynulém roce, dostává básnička hluboký smysl a význam. Důležité je zde učitelovo úsilí při zkoumání jednotlivých osobností dítěte a hledání co nepřesnějšího obrazu, rytmu nebo formy. Děti z toho vycítí, že jim jejich učitel dobře rozumí. I to přispívá

¹⁸ Materiály WMŠ Dusíkova
¹⁹ Frans Carlgren, *Výchova ke svobodě*, str. 53

k budování učitelovi přirozené autority a zároveň má taková básnička daleko větší a hlubší účinek nežli jakákoli povzbudivá či káravá slova.²⁰

5. VÝZNAMNÁ OSOBA WALSDORFSKÉ PEDAGOGIKY – UČITEL

Na pouti základní školou provází dítě po celou dobu třídní učitel, který v epochách vyučuje obvykle všechny hlavní předměty. Každý učitelův krok v práci s učební látkou tedy odpovídá dětským vývojovým potřebám. Učitel se tak stává do značné míry architektem učebního plánu, jeho kompetence jsou v tomto ohledu mimořádně široké.

Waldorfští učitelé usilují o výchovu svobodných lidí (u nichž byly svobodně rozvinuty jejich přirozené potenciality), nevštěpují jim tedy určitý světový názor. Spíše usilují o rozvinutí vloh svých svěřenců do té míry, aby tito byli v dospělosti schopni vlastní orientace, samostatného, odpovědného a sociálně pozitivně zaměřeného jednání.

„Požadavky na učitele jsou opravdu mimořádné : především musí být schopni předávat nikoli vědomosti, ale vědění jimi samými promyšlené. Mají skloubit tělesné, duševní a duchovní vzdělání a sloužit dětem jako vzor v mnoha ohledech.“²¹

Každé dítě má jiné dispozice, jiné předpoklady a specifika. (viz. temperament dítěte) Ty jsou pro waldorfské učitele stejně důležité, jako obsah učební látky, kterou dětem předávají. Stejně důležitá je samotná osobnost učitele nebo rodiče – vychovatele. Pro dítě se stává přirozenou autoritou tím, že sám v sobě uskutečňuje proces sebevýchovy. To také ovlivňuje i zdraví dítěte.²²

Činnost učitele je tedy chápána jako umělecký proces, který musí respektovat přirozený vývoj dítěte zcela individuálním způsobem. Nejdůležitější je položit si

²⁰ Člověk a výchova, VI.ročník, 2001, č.1-2, str.29

²¹ Radomil Hradil, *Průvodce českou anthroposofí*, str. 109

²² Materiály WMSŠ Dusíkova, Věneček, léto II.,str.56

otázku, co potřebuje to nebo ono dítě, aby z něj vyrostl svobodný člověk, který bude rozvíjet v souladu své schopnosti – **rozum, cit a vůli**.

6. CÍLE WALDORFSKÉ PEDAGOGIKY

Hlavním cílem WP je probudit a podpořit v dětech zvědavost i vlastní svobodný zájem o studium. WP vede děti k tvořivosti, toleranci, společenské odpovědnosti a učí je být otevřen světu. Poznatky jsou ve WP spojovány s vlastním prožíváním, dovedností a vlastním. Je zde snaha rozvíjet stejnou měrou jak rozum, tak i cit a vůli.

Součástí vlastního života a jednání dítěte se nestávají pouze konkrétní věci a činy, ale hlavně smýšlení lidí, které má dítě okolo sebe. Pro jeho budoucí existenci jsou rozhodující morální kvality, přijímané z okolního světa. Dítě, u něhož byly určité potřeby v raném dětství zanedbávány, jedná se zejména o duševní kontakt s rodiči, zůstává stále u napodobování a v extrémních případech může hrozit morální narušení.

U dětí, kterým se dostalo výchovou dostatek jistoty, životnosti a dostatek pozornosti rodičů, je požadavek hlubšího poznávání světa většinou samozřejmý. Sociální schopnosti se pak u nich rozvíjejí zcela přirozenou cestou.

7. POHÁDKY

Tato část bakalářské práce je věnována pohádkám, jejich vzniku, smyslu a pozitivnímu působení nejen na malé děti. Ve vývoji jsou různá věková období, kdy dítě vyžaduje různé žánry vyprávění. O tom se zde krátce zmíním. U nejmenších jsou to například jednoduché pohádky, u těch starších přidáváme výchovný podtext, a nejstarší děti lační např. po bájích, legendách či biblických příbězích.

Nejdříve zde zmíním fakt, jak vůbec pohádky vznikaly, jakou vnitřní podstatu a hodnotu skrývají, a proč mají na dětskou duši a fantazii tak blahodárny účinek. To vše uvedu z pohledu waldorfské pedagogiky.

Významným průkopníkem pohádek ve výchově dětí byl Rudolf Steiner. Již na začátku 20.století uspořádal řadu přednášek, ve kterých zdůrazňoval pozitivní působení pohádek na děti. O tomto kladném působení tehdy řekl :

„Protože lidská bytost v dítěti souvisí ještě prapůvodním způsobem s veškerým bytím, s veškerým životem, potřebuje dítě pohádky coby potravu duše.“²³

Ráda bych zde ještě uvedla citát bratří Grimmů, který v kostce vystihuje jak jsou pro nás pohádky důležité.

„Jak anděl strážný doprovázejí pohádky člověka, když vyjde z domova do života. Pohádky podporují čisté myšlenky dětského světového názoru jednak tím, že jsou rozšířené, jednak svým vnitřním určením; jsou bezprostředně výživné jako mléko, jsou jemné a milé, sladké a sytící jako med a nepodléhají světské tíži.“²⁴

7.1. Pohádky a věk dítěte

7.1.1. Předpohádkový věk (první tři roky)

První tři roky života mají výjimečné postavení v celém průběhu našeho života. Sice na první tři roky nemáme žádné vzpomínky, ale v tomto období jsme nejvíce vystaveni dojmům z okolního světa. Vztah k okolí je v této době velice důvěřivý a otevřený. Citlivost dítěte je v tomto období největší, později již ubývá. Nejdůležitější duševní potřebou je proto pro dítě neustálá péče matky. Nedostatkem kontaktu pak mohou být děti zmateny nebo zbržděny v celém svém vývoji.

Během krátkého období ve třetím roce života (zhruba druhý půl rok) se dítě dokáže naučit často i stovkám slov. Nikdy více v životě se již nedá proniknout takhle rychle

²³ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str.59

²⁴ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str.19

do nějaké řeči. S řeč se probouzí i myšlení a myšlení pak otevírá možnost zkušenosti vědomí a sebevědomí.

Zhruba ve třetím roce života dochází často ke změně v chování dítěte. Do této doby o sobě děti mluví ve třetí osobě, kolem třetího roku se však toto mění a dítě přechází k tomu, že sebe sama označuje jako „JÁ“. Začátek prožívání sebe jako „já“ je pro děti důležitou událostí, kterou si mnohé uchovají v paměti. S objevením vlastního „já“ začíná věk vzdoru.

Dítě se v období vzdoru učí říkat NE. Kdyby však říkalo stále ANO, tak mezi ním a matkou nevznikne žádný rozhovor. Tím, jak dítě říká NE, tak jej rodiče začínají přesvědčovat, to je základem komunikace. Rodiče posilují individualitu dítěte a dítě ve svém vzdoru v individualitě sílí. Čím více NE, tím více je přesvědčování, a tím více mezi sebou komunikují.²⁵

V předpohádkovém věku mají děti rády vyprávění o vlách, skřítcích. Milují různé rytmické říkanky a jsou šťastné, když k říkankám přidáme tleskání a hopsání. Pohádky by měly být vyprávěny milým a vlídným tónem. Děti se mohou ztotožnit s postavou, o které vyprávíme, a potom s ní dítě prochází třeba i několik týdnů svým vlastním světem.

7.1.2. Předškolní věk

Děti mezi třetím a pátým rokem ještě nerozlišují mezi svým vnějším a vnitřním prožíváním. Tomuto věku známá nekonečná *proč* nečekají na reálné odpovědi, snaží se spíš vyjasnit si citové vztahy k okolnímu světu. Dítě hluboce prožívá své vztahy k zvířatům, květinám, i k celému okolnímu světu.²⁶

Dítě toto období prožívá napůl ve světě fantazie, svůj okolní svět si doplňuje fantazijními bytostmi. Má veliký dar, a tím je představivost. Při hře si děti umí velice dobře představovat. „Židle se promění v kočár a dítě svým čehý a hot řídí své

²⁵ Anežka Janátová, *Přednášky*, str. 124

²⁶ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str. 50

vzdušné koně. Staví zámky a paláce z písku a prkýnek a velkoryse je zdobí stříbrem, zlatem a drahými kameny. Fantazie a skutečnost se neustále proplétají.²⁷

Nic neutkví v duši dítěte více nežli pohádky. Dítě rádo poslouchá jeden a tentýž příběh a často mu vadí, když se nevypráví přesně slovo od slova.

Jestliže dítěti neposkytneme lásku, vřelost a péči a nebudeme mu stále znova a znova obohacovat jeho fantazii slovem i obrazy, jeho vnitřní svět zůstane chladný a jeho fantazie zůstane prázdná. Dítě se pak stane myšlenkově chudým a bez nápadů.

Období až k sedmému roku života můžeme nazvat „věkem napodobování“. Musíme dbát na to, aby dítě bylo vedeno k napodobování, abychom na ně působili jako vzor, který má on napodobovat. To je velice důležité, protože pud napodobování je jako jeden z prvních, na který lze působit.

Napomínání a poučování je v této době nevhodné a působí na dítě ze všeho nejméně. Co dítě vidí, to také napodobuje, a tím si utváří své vlastní souvislosti s vnějším světem. Jestliže na dítě působíme jako vzor v prvních sedmi letech, zakládáme tak jeho celou osobní podstatu.

Dítě je velmi citlivé na vzhled a gesta. Gesto hubujícího dospělého působí na dítě daleko intenzivněji, nežli obsah jeho slov. Je zapotřebí si uvědomit, jak se v okolí dítěte máme správně chovat, jestliže chceme, aby se dítě učilo napodobováním. Lidé by se spíše měli učit chování od dítěte, protože to je ve své duši daleko vnímavější a citlivější než dospělý člověk.

Důležité jsou vnitřní obrazy, které si dítě samo vytváří při vyprávění. Například při lhaní vyskakují dětem žáby z pusy, jinému zase jazyk zčerná, zchlupatí nebo se dokonce rozpúlí! Účinek nápravných pohádek je ještě silnější, když dítěti připomeneme druhý den, jak to vlastně s tím zlobivým Jeníčkem dopadlo, když tak moc lhal.

²⁷ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str.53

7.1.3. Školní věk

Děti mezi šesti a deseti roky mají nejintenzivnější obrazné myšlení. Velmi moc touží po obrazech. Neměly by se však intelektuálně přetěžovat, a pro uchování zdravého vnímání by se jim měly poskytnout pravé obrazy fantazie, které se objevují v pohádkách. Ve waldorfských školách se obrazy fantazie vyskytují po dobu prvních školních let.

V průběhu sedmého roku se dítě nachází ve fázi tvůrčí fantazie. Vůle a žádost je ještě úzce spjata s životní sférou dětské bytosti. Není tedy ještě schopno přijímat abstraktní představy. Vše je pro ně stále hra.

„Věk sedmi let, který se shoduje s nástupem školní zralosti, vyznačuje rozhodný obrat v psychickém vývoji. Ať vycházíme z kteréhokoli hlediska psychického života, můžeme pozorovat, že se objevují nové formy organizace, ať je to inteligence nebo cit, sociální vztahy nebo čistě individuální jednání.“²⁸

(Jean Piaget, Six études de psychologie.)

Pro sedmý rok věku dítěte jsou vhodné pohádky, ve kterých najdeme staré morální symboly a obrazy. Takové pohádky u dětí probouzejí morální citění a posilují dětské zájmy o budoucnost. Hojné vyprávění pohádek v tomto věku přináší později bohaté „ovoce“.²⁹ Pohádky hrají významnou roli při rozvíjení myšlenkových a jazykových schopností, což děti využijí i v pozdějším věku. V dospívání a i v dospělosti pohádky stále obohacují duševní život a fantazii.

V pohádkovém věku děti naplno využívají svou fantazii. Mluví Slunce, Měsíc, vítr, mluví zvířata. Poslouchání pohádek bezprostředně působí na vnitřní citový život. Fantazie má pro děti léčivý význam. Jsou v ní ukryty ve svém vlastním světě, jsou šťastné a zapomínají přitom na své okolí i na čas. Dáme-li dítěti například kousek suché stromové kůry, bude už za chvíli po vodě řídit kouzelnou lodičku. V suché větvičce zase uvidí rozkvetlou růži.

²⁸ Frans Carlgren, *Výchova ke svobodě*, str.110

²⁹ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str. 67

Dítě stále hledá odpovědi na své otázky týkající se tajemství přírody. Dospělí popisují přírodní děje abstraktně, ale je důležité si uvědomit, že pro malé děti je třeba použít živých pohádkových obrazů. Např. popis příchodu jara. Dospělí použijí abstraktní výrazy, pod kterými si malé děti jen těžko dokáží představit, co se v přírodě děje (přibývání světla, zvyšování teploty a vlhkosti, oživující procesy v semenech, rostlinách, stromech, které byly přes zimu ve vegetačním klidu, atd.).

Pro děti pak používáme pohádkové obrazy a přirovnání :

Venku ještě ležely zbytky sněhu, ale kdybyste se zhluboka nadechli, ucítili byste už jaro. V podzemních komůrkách ještě spí ve svých postýlkách myšky, krtci, broučci i motýli. Ale v jedné temné chodbičce jakoby se něco zalesklo a zacinkalo. To dva sluneční paprsky pospíchají vzbudit Sněženu! Když objevily komůrku, ve které spí jarní kytičky ve svých hnědých nočních košíčkách přikryté mechovými peřinkami, chvíli se rozhlížely, která z nich je Sněžena. Teprve když si všimly holčičky s vlasy bílými jako sníh, jemně ji pohladily po tváři.

Sněžena otevřela oči a když uviděla sluneční paprsky, poděkovala jim a rychle běžela do komůrky, ve které bydlela Matička Země. „Matičko, dej mi prosím bílou látku na šaty, sluníčko už rozpouští sníh!“ Když si Sněžena sedla, aby si ušila své bílé šaty, všimla si, že už i Bledulka, Petrklíč a Čemeřice se probudily. Matička Země přináší v košíku pestrobarevné látky pro všechny jarní kytičky. Probouzí také Narcisku a Tulipán, aby nezmeškaly příchod jara ...³⁰

Kolem osmého až devátého roku se zájem dětí zaměřuje na vyprávění, kde můžeme nalézt dějepisné motivy. Je to svět legend, kdy děti uchvacuje svatý Jiří a jeho zápas s drakem či plno dalších hrdinů, jako je například František z Assisi, atd. V legendách se nacházejí morální obrazy lidského společného soužití. Jsou zde vyjeveny obrazy lásky k přírodě, k bližnímu člověku, obrazy pokora a odříkání. Setkáváme se v nich s houževnatostí, vytrvalostí, spravedlností a se smyslem lidského života.

³⁰

Materiály WMŠ Dusíkova, *Věneček, Jaro II.*, str.12

Kromě legend děti přitahují i příběhy o zvířatech, zrcadlících lidské vlastnosti a chování. Bajky existují odpradávná. Jsou krátké a výstižné a vtipně charakterizují projevy člověka skrze chování „příbuzného“ zvířete. Dětem jsou pohádky o zvířatech blízké právě svou personifikací.

„Je nebezpečné nechat lidi poznat, do jaké míry se rovnají zvířatům, pokud jim současně neukážeme jejich vlastní velikost. Je rovněž nebezpečné je nechat poznat jejich vlastní velikost a zároveň jim neumožnit poznat také jejich ponížení.“³¹

(Blaise Pascal)

Kolem devátého roku se zájem o pohádky u dětí snižuje, to je zcela přirozené. Nahrazují ho starozákonní a novozákonní příběhy, které však musí být pečlivě vybírány. Biblické příběhy dětem ukazují slabost, zradu, ale i morální, etické hodnoty a jednání. Zrada je vždy potrestána a dobrý skutek či úmysl odměněn.

Mezi devátým a desátým rokem se děti také začínají zajímat o hrdinské ságy a o příběhy z řeckých dějin, bájí a pověstí. Vyprávění těchto příběhů probíhá v dramaticky náročnějších obrazech než se objevují v pohádkách. Přes tyto příběhy pak vede cesta k historickým událostem naší společnosti. Téměř nepřetržitě se přechází od vyprávění pohádek k vyučování dějepisu. Dějiny a jejich osobnosti však musí být podány živě a obrazně, jinak zájem dětí rychle opadá.

Ve starším věku se zájmy dětí přesouvají dále k vědeckým, technickým a sportovním předmětům. Přesto však u některých přetrvává vnitřní pohádkový svět, v nejlepším případě pak zůstává v člověku celý život. Pro vnitřně zdravého člověka je základní potřebou cítit čisté duševní prožitky, které nám poskytují pohádky. A namísto pohádek se v pozdějším věku projeví například potřeba poezie, malířství či hudby.

Obzor naší fantazie je obrazem naší duše, kterou si v sobě uchováváme díky prožitkům v přírodě a v umění. Rudolf Steiner na toto téma říká :

³¹ Frans Carlgren, *Výchova ke svobodě*, str.135

„A protože člověk, i když se racionalisticky věnuje rozumové činnosti, nemůže být nikdy odtržen od kořenů bytí. A protože souvisí nejtímněji s kořeny pozemského bytí, právě když se nejvíce musí oddávat tomuto životu, vrací se, jestliže má zdravou a přímou povahu, v každém věku s radostí k pohádkám. Protože neexistuje věk ani žádná životní situace, která by nás odcizila jejich kouzelnému proudu...“³²

7.2. Vznik pohádek

V minulých dobách se pohádky předávaly ústně z generace na generaci. Kořeny vzniku sahají až daleko do předkřesťanské doby. Dříve také žili potulní bardové, pohádkáři či skaldové, kteří se živili tím, že vyprávěli nebo zpívali všelijaké příběhy. Po příchodu takového pohádkáře do vesnice se hned celá ves shromáždila a dokázala naslouchat pohádkám celou noc. Pohádky u nás rychle zdomácněly a staly se součástí rodinného života.³³

Každý národ měl a stále má své vlastní pohádky a příběhy, ve kterých se objevují typické pohádkové postavy. Často se setkáváme s podobnými náměty kolujícími od jednoho národu k druhému. V pohádkách v podstatě nacházíme celé světové dějiny od těch nejstarších dob. Pohádky by pro nás měly být určitým duchovním bohatstvím, které je nutné stále předávat dál.

7.3. Smysl a vnitřní hodnota pohádek

Velmi významným prvkem ve výchově i celkovém duševním vývoji dětí je čtení nebo vyprávění pohádek. Nic nemůže nahradit hlas maminky nebo tatínka. Nic nemůže nahradit sled událostí a konečné vítězství dobra nad zlem, než pěkná pohádka. Pohádky jsou nejsilnějším prvkem rozvíjejícím dětskou fantazii, poskytují morální základ, zobrazují spravedlivost. WP pokládá pohádky jako za jeden z nejdůležitějších prostředků výchovy. V předškolním věku a prvních stupních školy základní věnuje velký prostor pro vyprávění pohádek.

³² Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str.61

³³ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str.23

Každá pohádka začíná idylickou situací, která je dříve či později narušena zlými silami. Pohádka se stupňuje, přijdou boje a různá nebezpečí. Objevují se zde symboly zla (např. pýcha, zloba, zbabělost, hloupost, lakoty, ...). V takřka beznadějně situaci, kdy se již zdá, že dobro nezvítězí, situace se láme a přichází pomoc, vysvobození. Hlavní hrdina je ztělesněním dobra, odvahy, statečnosti, spravedlnosti, lásky, pravdomluvnosti a mnoha jiných ctností. A dobro vítězí nad zlem.

Takový sled dramatických událostí je pro dětskou duši nedocenitelný. Již v útlém věku dítě skrze pohádky přijímá morální základy. Každé pohádkové vyprávění je protkáno duchem spravedlivé morálky, která přirozeně formuje a upevňuje v dítěti mravnost. Pohádky se dětem vypravují proto, aby v jejich čistém a mírném podání mohly vzklíčit a růst první myšlenky a síla duše.³⁴

Podstata morálky pohádek má kořeny v náboženství. Vedle starých předkřesťanských pohádek existuje mnoho pohádek spadajících do dob křesťanství. Již v Bibli se používá k poučení různých obrazů a podobenství, která se tak podobají pohádkám. Vezmeme – li v úvahu jejich hlubší podstatu a význam, je zřejmé, že pohádky jsou prvotním základem lidské duše a její morálky.

Jednou z nejvýraznějších výchovných postav v pohádkách je sluha. Snáší ponížení, hloupost pánů, pokoření s dokonalým sebezapřením. Stejně tak jako Popelka, Sněhurka nebo Vasiliska. Ale nakonec jsou to ony, které získají daleko více svou skromností, chytrostí a ochotou.

Pohádky přinášejí oživení dětského světa fantazie i v takovém případě, že se dítě pohybuje v takovém okolním světě, který přírodní obrazy beznadějně postrádá.

Při úplné absenci pohádek dítě dříve dospěje, a o to dříve se musí vyrovnávat s realitou dnešního světa. Jeho fantazie a duševní život budou ochuzené o radostné bytí ve svém světě fantazie, které poznají děti „odkojené“ pohádkami. Pohádky

³⁴ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str. 26

určitým způsobem formují duševní život dítěte, jsou výživným základem pro harmonické a radostné dětství.³⁵

7.4. Jak správně pohádky vyprávět

Vyprávění maminky nebo tatínka, přestože není úplně dokonalé, je pro dítě velice působivé, radostné a zábavné. Z maminčina vyprávění je cítit srdečnost, láskyplnost a vnitřní napětí. Neméně důležitým je při vyprávění pohádek oční kontakt rodičů s dítětem. To nemůže nahradit žádná technika.

Rodiče si často neví rady a ptají se, jak správně se pohádky vyprávějí. Co je vhodné pro ten určitý věk dítěte. Je však důležité zamyslet se nad tím, jakým způsobem pohádky vyprávíme. Pohádky obecně v dětech vyvolávají strach. Některé více, ostatní méně. Neměli bychom proto příliš zdůrazňovat temné síly. Stačí pouze naznačit, vyprávět pohádku v symbolech, ne ji líčit doslova a barvitě. Je také vhodné vybírat pohádku podle stavu dítěte, okolí i ročního období.

Obrazy pohádek musí pro děti zůstat pouze a jen obrazem, musí v dětech vyvolávat uklidnění z potrestání zla, ne hrůzu. Dítě by mělo být vnitřně uklidněno, že zlo je potrestáno, což v něm také posiluje morální základy jeho charakteru.

Při vyprávění pohádek máme k dítěti určitou odpovědnost. Musíme cítit, že naše vyprávění zasahuje a vniká do dětské duše. Co jde dospělým od srdce, to také k srdci dětí pronikne. WP striktně odmítá moderní pohádkové filmy a komiksy, odmítá senzační barevné ladění těchto vyprávění. WP klade důraz na pohádky s morálním podtextem, které dětem umožňují vytvářet si vnitřní obrazy fantazie.

Řeč pohádek dokáže zjemnit strašidelné události pomocí obrazů, symbolů a básnických obrátů. Úryvek, který zde uvedu, je z německé pohádky Jorinda a Joringel. Chmurná nálada večerního lesa je předzvěstí neblahých událostí, které mají nastat.

³⁵ Tamtéž, str.27

„...Byl krásný večer, slunce prosvětlovalo zelenou temnotu lesa mezi kmeny a hrdlička žalostně vrkala na starém buku. Jorinda chvilkami tiše plakala, pak si sedla na sluníčko a zanaříkala. Také Joringel naříkal. Rozhlíželi se kolem dokola, ale nikde neviděli cestu k domovu. Byli tak zoufalí, jako by měli umřít. Ještě polovina slunečního kotouče byla nad kopcem a polovina už pod ním. Joringel se zahleděl do křoví a tam – velice blízko spatřil starou zeď hradu. Smrtná úzkost ho přimrazila. Jorinda zazpívala o hrdličce s červeným prstýnkem :

*Škoda, ach přeškoda, vrká,
že smrt na milého holoubka
škoda, ach přeškoda, čeká.
Cukrú, cukrú. cukrú ...“³⁶*

A právě taková řeč pohádek proniká hluboko do duší dětí i do jejich jazykového vybavení. Děti často přejímají výrazy z pohádek, z vyprávění, a to obohacuje jejich slovní zásobu a vyjadřování se.

Vyprávění pohádek také vytváří velmi silné pouto mezi rodiči a jejich dětmi. Silné pouto lásky je daleko důležitější a silnější, nežli dostatek a přepych, který je podle častých představ rodičů nezbytný pro správný vývoj dítěte.

Waldorfská pedagogika striktně odmítá reprodukované pohádky z magnetofonu, natož pak televizní pohádky pro děti. Jedná se hlavně o první sedmiletí dítěte. Pro děti je dobré, když na ně rodiče mají tolik času, kolik jen potřebují. V dnešní době to však v mnoha rodinách není možné.

Dnes jsou rodiče více zaměstnáni, často pracují oba. Není tak obvyklé, aby matka zůstávala s dětmi dlouho doma. V rodinách, kde se rodiče svým dětem věnovat chtějí, ale mají náročná zaměstnání, nevidím jako velký problém to, když dětem pustí pohádku z magnetofonu či v televizi. Rodiče zatím mohou načerpat novou energii, kterou potřebují pro své malé ratolesti. Nepodporuji časté sledování televize ani poslouchání magnetofonových pohádek, ale správná vyváženost všech zmíněných faktorů může mít na děti pozitivní vliv.

³⁶

Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str.35

7.5. Výklad pohádek

V pohádkách jsou ukázány všechny lidské vlastnosti. Jak ty dobré, tak i ty zlé. Špatné vlastnosti jsou vždy potrestány, proto mají pohádky výchovný vliv. Výklad pohádek ukazuje skrytý význam symbolů ukrytých v příběhu. Pedagog, vychovatel nebo rodič pomocí výkladu může dětem snáze vysvětlit, co znamenají jednotlivé symboly. Dítě pak lépe chápe skrytý význam příběhu.

Pohádky a jejich výklad, který zde uvádím, je napsán z pohledu anthroposofie.

7.5.1. O Živé vodě

Byl jednou jeden starý král a ten měl tři syny. Jednoho dne začal král ztrácet zrak. Lidé mu poradili, že když si oči potře živou vodou, uvidí opět jako dříve.

- Starý král představuje všechna stará mystéria. Ztráta zraku pak znamená, že se přestává orientovat v současnosti. Má však naději ve svých synech a živé vodě.

Král si tedy zavolal své syny a ptal se, který z nich by mu živou vodu přinesl. Chtěli jít všichni, ale to nebylo možné, tak král pravil: „Jdi ty, synu nejstarší, tobě to po právu náleží.“ Nejstarší syn si nabral z královského pokladu kolik jen unesl, sedl na koně a vyrazil na cestu.

- „To je obraz všech, kteří bádají ve starých naukách a nakonec se v těch naukách ztratí.“³⁷ Z otcova pokladu vzal víc, než mohl unést a ztratil se v něm, jak je patrné z následujícího úryvku.

Nejstarší syn přijel k městu a po dlouhé cestě se cítil velice unaven. Zašel tedy do místní krčmy a najednou se u něj zjevily tři krásné dívky. Usedly k němu ke stolu a začaly s ním hrát v kostky. Princ dočista zapomněl na svůj úkol a hrál v kostky a všechno prohrál. Neměl již o co hrát, a tak chtěl přestat. Dívky mu ale poradily, že budou hrát o sebe navzájem a vyhraje-li princ, může je mít všechny tři. Ten však prohrál. Prohrál sám sebe.

³⁷

Anežka Janátová, *Přednášky*, str.92

- Ve všech hrách jde pouze o simulaci skutečného světa. Princ prohrál jmění i koně. Kůň je v pohádkách obrazem dobra a intelektu. Princ ztratil své JÁ, ztratil sám sebe.

Když se nejstarší syn dlouho nevracel a otcí stále slábl zrak, rozhodl se ten prostřední syn, že on živou vodu přiveze. Opět nabral z otcova pokladu více, než mohl unést.

- I tento syn nabral z otcova pokladu tolik, co jen mohl unést. Stejně jako ten nejstarší syn si i prostřední syn myslel, že všechno zná a všude byl. To se mu stalo osudným, protože pýcha předchází pád.

Stejně jako jeho bratr tak i on přijel k velkému městu, zašel do krčmy a hrál s třemi krásnými ženami v kostky. A opět prohrál úplně vše.

Když se oba starší bratři nevraceli, přišel ten nejmladší za králem a řekl: "Otče, pojedu já a živou vodu ti přinesu." Šel a z otcova pokladu si nabral jen tolik, kolik potřeboval.

- To naznačuje souvislost vědomí, které člověk potřebuje. Musíme si uvědomovat, kam jsme se v životě dostali, kde se nacházíme teď, a neztratit pojem o realitě.

Nejmladší princ jel a jel, až dojel k mostu odněkud-někam. Kůň se najednou zastavil a on uviděl, že podél cesty leží mrtvola. Princ sestoupil z koně a ptal se kolemjdoucích, proč toho mrtvého nepohřbí. I odpověděli mu, že to byl dlužník a nezaplatil a takové oni nepohřbívají. Mladý princ tedy za něj dluhy zaplatil, aby ho mohli pohřbít. Poté princ pokračoval v cestě dál. Přejel most a dostal se do hlubokého lesa.

- V každé rodině najdeme mnoho těch, kteří „nedošli“, např. rodiče, prarodiče, kteří se ztratili na cestě svým osudem. Zaplacení dluhů znamená porozumění osudu toho, který nedošel. Hustý les zobrazuje mysl člověka, který překračuje intelekt a přemýšlí o duchovní skutečnosti.

Kralevic musí jít dál pěšky. Nejednou se před ním objeví vlk. Ve skutečnosti to byl duch zesnulého. Nejdříve ho chtěl princ zastřelit, ale vlk mu slíbil, že ho donese ke křišťálové hoře, kde je živá voda. A jak řekl, tak učinil. Princ vešel dovnitř nabral a živou vodu. Měl však ještě čas, a tak se vydal do zámku. V první komnatě uviděl spát

dvanáct panen. Vedle nich v komnatě spal dvanáctihlavý drak. A ve třetí komnatě byla krásná královna, která měla vyšívaný pás. Hned jak ji uviděl, zamiloval se do ní a vyměnil si sní svůj pás. V tom venku zavyl vlk, byl nejvyšší čas odejít. Drak se však probudil a letěl za králem. Ten mu usekl křídlo a drak se zřítíl do moře.

- Moře zde zobrazuje lidskou citovou oblast. V postavě draka je ukázaná uzavřenost člověka sama do sebe. Člověk se často cítí osamělý a lituje se a obviňuje za to všechny kolem sebe.

Krále s živou vodou doletěl na vlkovi až ke svému koni, kterého zanechal na okraji lesa. Tam se s ním vlk rozloučil a prozradil mu, že je duch zesnulého. A ještě mu poradí, ať nekupuje maso od šibenice. Krále nepochopil, nasedl na koně a vracel se. Přijel k městu, kde lidé hnali jeho dva bratry na šibenici. On však za ně jejich dluhy zaplatil a zachránil je.

- Pohádka zde naznačuje příběh Ježíše Krista. „Kristus vykoupí všechny svou obětí ze smrti, která byla následkem poznání.“³⁸

Všichni jeli šťastni domů. Ale starší dva bratři měli v srdci jed. Při spánku vyměnili nejmladšímu živou vodou za mrtvou. Když dorazili ke králi, řekli mu, ať nejmladšímu synovi nevěří. Král zkusil vodou, kterou mu donesl nejmladší, polít psa. A pes byl na místě mrtvý. Bratři psa polili ukradenou živou vodou a on znova obživil. Král se rozezlil a nechal svého nejmladšího syna zadržet do věže. Vlka ho tam však našel a nosil mu každodenně jídlo, aby nezahynul.

- Vlka vyživoval lidské Já královny. A to, co způsobil králem v duchovním světě svou mystickou svatbou s královnou na křišťálové hoře, přináší výsledky.

Královna dostala syna. Ten rostl každý den za jeden rok. Když mu bylo sedm, našel královnu vyšívaný pás. Chtěl vědět, kdo je jeho otcem. A tak královna vzkázala starému králi, ať jí pošle syna, který mu přinesl živou vodou. Král tedy vyslal svého nejstaršího syna.

³⁸ Anežka Janátová, *Přednášky*, str.95

Královna položila synkovi otázku, po kterém mostě princ přijíždí. Odvětil jí, že po železném. Poznala tedy, že nejstarší syn otce obelhal a když přijel, řekla mu: „Lhář jsi a jako lháři se ti odvděčím.“ A učinila tak.

- Z druhé zrady, dobrovolné a vědomé, již vykoupení nelze, a tak je nejstarší syn potrestán. Oněměl.

To se opakovalo i se synem druhým. I ten oněměl. Královna opět vzkázala starému králi, že jí poslal dva lháře, kterým se dostalo po zásluze. Žádala krále, aby jí poslal syna, který tam opravdu pro živou vodu byl.

Starý král nechal rozbít věž a byl tuze překvapen a rád, že syna našel živého. Mladý kralevic poté, co se dozvěděl, sedl na koně a uháněl za královnou. Nelitoval zlatého mostu a jel, až od něj kusy zlata litaly. Královna poznala, že je to synův otec. Kralevic s královnou si opět vyměnili pásy a byla veliká svatba. A mladý král zaplatil dluhy za všechny dlužníky v celém království. A žili spokojeně až do smrti.

- Pohádka je ryze křesťanská a objevují se v ní tři stupně vykoupení. Podobnost můžeme najít v Janově evangeliu v příběhu o setkání Ježíše se Samaritánkou u studny.³⁹

7.5.2. Pohádka o perníkové chaloupce

Tato všem známá pohádka se každému dítěti velice líbí. Malým dětem ji můžeme neustále opakovat a stejně budou vždy sedět a napjatě poslouchat. Vyprávění začíná spokojeným životem Jeníčka a Mařenky v jejich rodné chaloupce s tatínkem a s maminkou. Jednoho dne vezme tatínek obě děti sebou do lesa. Jeníček po cestě nechává své bílé kamínky, aby našli správnou cestu domů. A jak tak poletují Jeníček s Mařenkou po lese a sbírají dříví, ani si nevšimnou, že se dostaly hluboko do lesa, daleko, předaleko od tatínka.

- Vyprávění o dvou sourozencích, kteří opustili domov, zobrazuje jejich vlastní budoucnost. Je to cesta každého dítěte, které se odpoutává od rodičů. Dítě se dříve či později odpoutá od matčiny náruče, ale ještě dlouho potom ji vyhledává a

³⁹ Anežka Janátová, *Předášky*, str. 92-98

potřebuje ji. Do sedmého roku se dítě vzdaluje z absolutního napodobování rodičů. Stále více se musí spoléhat samo na sebe. A právě toto oddělování je vyjádřeno v první části pohádky. Otec zde odvádí děti do „života“.

Najednou je oba zarazí nezvyklé ticho. Už ani ptáček neštěbetá a není už slyšet ani tatínka. Uleknou se a začnou tatínka volat. Ale nikdo je neslyší. Sluníčko začíná zapadat s stíny lesa se prodlužují. Obě děti naříkají. Pokusily se najít Jeníčkovy bílé kamínky, ale ty jako by se do země propadly. A tak Jeníček vyleze na ten nejvyšší strom, který našel, že se porozhlédne po okolí a jistě uvidí, jakou cestou se mají vydat. A tu uvidí světýlko! A jen malinký kousek od nich. Vydají se tedy směrem, kde Jeníček světýlko uviděl. Po chvíli přijdou na palouček, kde stojí malinká chaloupka a je celá z perníku! Jeníček ani Mařenka neodolají a celí hladoví loupají perníček.

- Tato část pohádky ukazuje hledání správné cesty životem (bílé kamínky). Později ale cestu ztratí a stávají se osamělými v nebezpečném světě. Loupání perníku zde znamená, že člověk může v životě podlehnout nástrahám a různým přeludům.

A tu se u chaloupky rozletí vrátka a v nich stojí baba Jaga, zlá čarodějnice. Děti se leknou, až se skutálejí ze stříšky. Čarodějnice děti uvězní do chlívku a denně jim nosí perníček, aby si je pěkně vykrmila. Chtěla je totiž sníst. Po čase jsou děti vykrmené, a tak je baba Jaga vyláká k sobě do chaloupky. Přemlouvá je, aby si sedly na lopatu. Děti se ale nedají zlákat, prohlédnou totiž zlý úmysl, a lstí babu Jagu donutí, aby si sedla na lopatu sama. A pak s ní rovnou šup do pece! Jeníček a Mařenka jsou zachráněni a utíkají od chaloupky co jim nohy stačí. A jaké je to šťastné shledání, když uvidí tatínka, který je každý den v lese hledal. Všichni tři se pak šťastně vrací domů.

- Děti jsou chyceny a musí sloužit zlu, kterému podlehly. Tak všechny děti přichází o svou nezátíženost prvních sedmi let. Každé se musí naučit žít v reálném světě a jeho nástrahách. V zajetí jim však roste síla a vůle k odporu a děti nakonec čarodějnici přemohou.

Děti, které takovou pohádku poslouchají, souznějí v antipatii ke zlu a v úzkosti o sud Jenička a Mařenky. Ve vlastním světě fantazie díky pohádce vyzkouší odvahu, vytrvalost, věrnost a dobro, které budou v budoucím životě potřebovat.⁴⁰

7.5.3. Čertův švagr

Dále bych zde uvedla pohádku Čertův švagr. V této pohádce je obsaženo varování, abychom se vyhnuli sektám, které v dnešní době představují stále více rozrůstající se skupiny. Nebezpečí spočívá v tom, že sekty působí na psychiku člověka, který se ocitl v nesnázích, prezentují se jako jediná správná a dobrá cesta. Mnozí se snaží o odloučení od rodiny, upsání se jejich spolku na spoustu let a z většiny sekt se jen velmi těžko dobrovolně odchází.

Petr byl synem dobrých rodičů, a ti byli sedláci. Matku již neměl. Otec se znovu oženil a vzal si velmi mladou ženu. A ta ho do necelého roku do hrobu přivedla. Po smrti otce se macecha snažila Petrovi vše sebrat.

- Tady pohádka ukazuje narušení řádu času. Starý muž si vzal mladou ženu. Starý muž je zde obrazem moudrosti, ale chce být znovu mladý a znovu prožívat svůj osud. Pohádka ukazuje, že mladá žena není duchovně vedena dál, tak jak by měla, a proto začne toužit po hmotných věcech.

Petr však chtěl jenom prstýnek, který mu dala jeho matka, a ten si také vzal z truhly. Macecha to však zjistila a běžela žalovat na zámek panu správci. Mezi tím Petr odešel ke své tetě. Ta lamentuje, co jen to Petr provedl. Nedlouho potom si pro Petra přijdou biřici a odvedou ho na zámek. A pan správce pošle Petra za trest na vojnu.

- Správce má být obrazem spravedlnosti, ale protože je správce nerovný člověk, právo je zde porušeno.

Petr tedy šel na vojnu. Nejvyšším, kdo na vojně rozhodoval, byl desátník, a ten vojáky jenom týral. Všichni ho musí poslouchat, jinak by si vysloužili kruté tresty. Jednou dostal Petr na jeden den volno. Vyšel si do polí, kde uviděl děvečky a pacholky jak sklízají obilí. Děvečky na něj volají, aby jim šel pomoci. Petr tedy svlékl kabát a celý den jim pomáhal.

- Obilí, země a slunce znamená základní hodnotu v lidském životě, a tou je chleba. Každý ho jedl, jí a i nadále bude jíst.

⁴⁰ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str. 30

Po celém dni práce na poli Petr znova nabyl své vnitřní síly a z vojny utekl. Přiběhl k tetce a ta opět běduje. Petr si tedy vzal své věci a šel si hledat práci. Ale stále mu všichni říkali, jen ať táhne k čertu! Proto se tedy vrátil do polí a smutnil si. Říkal si, že když ho všichni posílají k čertu, tak by tam i šel, jen kdyby věděl jak. A v tom náhle přišel velmi elegantní pán a ihned se Petra ptal, zdali ho něco trápí.

- Elegantní pán zosobňuje nástrahy sekty, která využívá člověka, který se ocitl v těžké životní situaci.

Petr se mu svěřil, jak ho všichni posílají k čertu, ale on, že neví, jak by se tam vůbec dostal. Pán chtěl však vědět, jestli by se Petr čerta bál či ne. A Petr nato, že by se nebál. Pán se mu proměnil do své pravé podoby. Petr se ho nebál, i když to byl čert. A tak Petra čert odnesl do pekla. Letěli výše než vrcholky stromů a níže než oblaka. Když přiletěli do pekla, čert poručil Petrovi, aby mu sloužil. Ukázal mu tři kotle, pod kterými musí topit, ale jen ať ho nenapadne se podívat dovnitř! A tak Petr topil a topil a čas ubíhal. Až jednou se Petrovi zastesklo po zemi. Požádal proto čerta, zdali by již mohl vrátit zpátky na zem. A peklo Petra propustilo. Před odchodem dostal ještě výslužku. Úplně malý měšec. Ale vždy, když do něj šáhnul, vytáhl zlaťák.

- Tady pohádka ukazuje velkou moudrost, že teprve setkání se zlem si člověk uvědomí dary ducha. Zlaťáky v této pohádce zobrazují to nejvyšší na zemi - ducha. Petr dostane měšec, který neubývá. Je v něm dostatek nejen pro něj, ale i pro ostatní.

Petr ještě než odešel, chtěl vědět, co že to v těch kotlích vůbec je. Čert mu tedy pověděl o tom, jak v nich vaří lidská srdce, aby změkla. V prvním kotli byla macecha a dostávala čtyři polínka pod kotel. Ve druhém pak byl pan správce a dostával osm polínek a ve třetím byl desátník a dostával polínek dvanáct.

- Čtyři polínka znamenají čtyři živly, to je řád věcí na zemi. Osmička je obrazem harmonie věcí na hoře i dole, tzn. právní řád má být odrazem řádu duchovního. Dvanáct znamená plnost, desátník porušil všechna práva, proto dostává nejvíce.

Petr přichází na zem, ale celých sedm let se nemyl a nečesal, proto se ho lidé bojí a myslí si, že je to čert. On však říkal, že je čertův švagr. První, kam Petr přijde, je hospoda. Hostinský má sirotka Jiříka, který tam obsluhuje. Ten se však Petra lekl a rozbil džbán. Když mu přinesl druhý, pohlédl Petrovi do očí a zjistil, že je to hodný

člověk. V noci chtěl hostinský Jiříka zbít, ale čert probudil Petra, a ten Jiříka zachránil.

- Hospoda je v pohádce obrazem sociální sféry. Pohádka naznačuje, že je důležité řešit problémy na úrovni sociální.

Pohádka dále praví, že kníže pán té země měl tři dcery. Nejmladší se jmenovala Angelika. Kníže pán se díky rozmařilostem svých starších dvou dcer dostal do těžkostí. Doslechl se o Petrovi a přišel ho prosit, aby mu pomohl. Petr přislíbil pomoc pod podmínkou, že si ho jedna z jeho dcer vezme za muže.

Žádná však nechtěla, jen Angelika přislíbila tatínkovi, že si ho vezme. Když Petr uviděl Angeliku, chtěl zase vypadat jako dřív. Zavolal tedy čerta, který ho dovedl k zázračné studánce. V té studánce se Petr umyl a byl ještě desetkrát krásnější nežli před tím. Pohádka končí šťastnou svatbou Angeliky a Petra. A její dvě závistivé sestry si odnesl sám kníže pekel.

- Cesta Petra je v podstatě cestou každého z nás. Vždy nás v životě může potkat něco zlého, jen se musíme snažit vyhnout a nepodlehnout falešným přeludům.⁴¹

7.5.4. Pohádky o nectnostech dětí

Dítě předškolního věku se nejlépe vedou příklady. Napodobují zvyky a způsob řeči ze svého okolí. Od třetího až čtvrtého roku dítě postupně získává schopnost rozlišovat své vlastní vnitřní pocity od okolního skutečného světa. Jeho přání jsou však ještě spojena s jeho myšlením.

Od sedmého roku by se děti již měli naučit řídit se tím, co je skutečné. V tomto věku jsou pak vhodné pohádky, které v dětech probouzí cit pro pravdu. Na děti působí obrazy, které si sami ve své fantazii utvoří. Například v pohádce o lhaní se lhaní rozpůlí jazyky, jinému zčerná, a dalšímu vychází jen úst jen černé obláčky.

Zlozvyky dětí lze napravit nápravnými povídkami, které často působí lépe než rodičovské napomínání a vysvětlování. Účinek pohádky prohloubíme tím, když druhý den po vyprávění připomeneme dítěti něco z průběhu děje vyprávění. Velmi účinné je, když si rodiče sami vymýšlí povídky, ve kterých děti rozeznají své chyby a

⁴¹ Anežka Janátová, *Přednášky*, str.111-119

zlozvyky. Zásadou je srovnávat stejné se stejným. Ve svém vyprávění však musíme dát příležitost k tomu, aby děti to, co pokazili, mohli zase napravit.⁴²

Nápravná pohádka proti lhaní : O Františkovi a jeho čepici

Jednou na Vánoce upletla maminka Františkovi krásnou bílou čepici s červenými proužky. A jak pěkně hřála! Příští den vyrazil František ve své nové čepici sáňkovat. Potkal Karlíka, který měl v kapse celou tabulku čokolády. František dostal na čokoládu převelikou chuť a prosil Karlíka, ať mu kousek dá. Ale Karlík přišel s jiným nápadem. Řekl, že dá Františkovi čokoládu celou výměnou za jeho čepici. František zaváhal, ale pak sundal čepici a dal jí Karlíkovi. Snědl celou čokoládu, až mu v ruce zbyl jen papír. Teprve teď Františkovi došlo, co provedl.

Karlík se už neobjevil a Františkovi mrzly uši. Vydal se tedy domů. Ale co jen poví mamince? Myšlenky se mu pletly a najednou jako by uslyšel tenký hlásek, který mu radil, aby řekl, že čepici ztratil. Ale v tu chvíli se ozval hlásek z jeho srdíčka a ten radil, aby řekl pravdu. Jenže kdyby řekl pravdu, tak by František dostal vyhubováno, a to tedy nechtěl. František začal plakat. Proč jen tu čepici sundával. A tu se otevřely dveře a v nich stála maminka. František začal naříkat, že ztratil tu krásnou novou čepici.. Maminka tedy navrhla, aby jí šli společně hledat. Jenže hledali marně a Františkovi bylo stále hůř a hůř.

V noci se Františkovi zdály nepěkné sny. Ráno se mamince nemohl podívat ani do očí. Ani snít nešel do města nakupovat. Už už jí chtěl povědět pravdu, ale pak se zarazil. Maminka mezi tím odešla pryč. Na návsi uviděla hlouček dětí a spatřila mezi nimi Karlíka a na hlavě měl Frantovu novou čepici. Myslela si, že Karlík tu čepici našel, ale ten jí vysvětlil, jak to všechno bylo. Mamince velice smutno, když se dozvěděla, že jí František tak obelhal.

Vrátila se domů, ale Františkovi nic neřekla, protože chtěla, aby se přiznal sám. A František byl najednou tak hodný, se vším by jí pomáhal. Odpoledne ho poslala sáňkovat a sama zatím začala pletť novou čepici z černé vlny. Když se František vrátil, hned se ptal, co to maminka plete. Polekal se, když se dozvěděl, že je to jeho nová

⁴² Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str.45

čepice! Brr, celá černá! Jako jeho svědomí. A v noci opět provázely Frantíka zlé sny. Plakal a křičel ze spaní, že k němu musela přiběhnou maminka. A Frantík jí všechno přiznal. Jaká to byla najednou úleva. Spokojeně spal až do rána. A ráno na něj čekala nová černá čepice s krásným červeným střapcem. Měl ji dokonce raději než tu bílou a nikdy by ji už nevyměnil ani za horu čokolády.⁴³

B. PRAKTICKÁ ČÁST

1. WMŠ DUSÍKOVA

1.1. Koncepce školky

⁴³ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str.46-52

Waldorfskou mateřskou školku v Dusíkově ulici v Praze 6 jsem navštěvovala při své měsíční praxi. Školka funguje již od roku 1968. V roce 1991 zde byla zavedena jedna waldorfská třída. Se stoupajícím zájmem rodičů a příchodem nových učitelek se začalo pracovat podle waldorfské pedagogiky i v ostatních třídách. V roce 1998 byla otevřena poslední pátá třída.

Celá koncepce školky vychází z principů waldorfské pedagogiky. Hlavním cílem je harmonický rozvoj celého člověka (vědomostí, dovedností, hodnotové i vlastnostní složky osobnosti). Podle tohoto cíle jsou zde rozpracovávány i dílčí cíle, jako je obsah, prostředky a podmínky výchovného působení. Velký důraz klade školka na vzájemnou propojenost všech složek výchovy.

Při výchově dětí hraje ve školce prostředí, které je obklopuje. Zvýšený důraz je kladen na výběr materiálů a barev celkového prostředí tříd i celé školky. Volba materiálů a barev je pojímána jako cílený prostředek rozvoje estetické stránky osobnosti dítěte, jeho fantazie a smyslového vnímání. Třídy jsou zde vybaveny přírodními materiály, které dětem poskytují opravdovou zkušenost o kvalitě a vlastnostech a zároveň svou přirozeností dávají dětem prostor pro rozvíjení fantazie a tvořivosti. Ve všech třídách se běžně používají hračky a pomůcky z přírodních materiálů – dřevo, včelí vosk, ovčí rouno, bavlna, hedvábí, atd. Plocha tříd je rozdělena do několika různých částí, které umožňují rozličné využití celého prostoru.

Provoz školky zajišťuje celkem 15 zaměstnanců , z toho je 9 pedagogických pracovníků. Odbornost učitelek je zajišťována studiem semináře WP pro učitelky mateřských škol, dále navštěvují prohlubující semináře WP, nebo se individuálně vzdělávají.

Ve třídách je udržována láskyplná atmosféra, pohoda a radostná nálada. Na základě pedagogické diagnostiky dítěte volí učitelky individuální přístup ke každému dítěti. Učitelky působí na dítě ne jako na jednotlivce, ale jako na člena určité sociální skupiny.

Ve školce je celkem pět tříd - Hvězdičky, Sluníčka, Motýlci, Berušky a Kytičky. Děti jsou ve třídách smíšených, tzn. v jednotlivých třídách jsou děti od tří do šesti let.

1.2. Práce s dětmi

Na základě této praxe jsem se rozhodla pro téma absolventské práce o pohádkách a o tom, jak moc jsou pro děti důležité. Sama jsem se přesvědčila, jak moc je dětská fantazie bujná, a že stačí pouze kus barevné látky, která se v dětských rukou mění na vše, na co jen si vzpomenou. Poslouchání pohádek působí bezprostředně na dětské city a na jejich vnitřní život.

Ve waldorfské školce se každý den před obědem dětem četla nebo vyprávěla pohádka. Krátká, ale i ta pomohla dětem při zklidnění.

Po nějakém čase jsem byla požádána, abych si připravila pohádku já. Vybrala jsem si velmi jednoduchou a všem dobře známou pohádku - O neposlušných kůzlátkách. Nejdříve jsem pohádku četla, po nějakém čase ji začala vyprávět, a když jsem našla starou pletenou rukavici, na které bylo přišito pět hlaviček symbolizující kůzlátka, bylo rozhodnuto. Ze starých látek jsem vybrala velký kus tmavě šedivé, která byla určena pro vlka. Zbývalo ještě najít bílý šátek pro maminku malých kůzlátek a mohli jsme začít.

Již při vyprávění pohádky o kůzlátkách seděly děti tiše ani nedutaly. Jejich oči byly rozšířené napětím, jak to asi se zlobivými kůzlaty dopadne. Přesto, že pohádku slyšely snad stokrát, poslouchaly vždy velmi napjatě.

Některé děti byly ještě docela malé, nevyprávěla jsem proto příběh příliš realisticky. Na dětech bylo vidět i trochu strachu o nejmenší kůzlátko, které se před zlým vlkem schovalo do stojacích hodin. V duchu mu pomáhaly a přály si, aby ho vlk nenašel. A pak, když vše dobře dopadlo, bylo vidět v jejich očích úlevu a radost z prožité pohádky.

Chtěly slyšet pohádku každý den, a když jsme začali pohádku hrát, každý chtěl mít nějakou roli. Bavilo je hrát pohádku, některé starší děti se pokusily pohádku převyprávět samy. Nevadilo, že slyší pohádku každý den, pozornost dětí se tím nezmenšila. Přesvědčilo mě to o tom, že děti mohou být hodné bez přílišného napomínání.

Děti, které doma rodiče nechají často sledovat televizi, mohou mít někdy problémy zapojit se činně do hry. Hůře se dokáží zabavit a často potřebují, aby si s nimi stále někdo hrál a zabavoval je. U dětí, které často a hojně sledují televizi, se může projevit menší sebedůvěra, někdy i podrážděnost a nevynalézavost.

Naopak u těch dětí, které vidají televizi jen zřídka, se projevuje velmi dobrá schopnost fantazie, kterou neustále podněcují svými hrami. Dovedně si vytvářejí nenapodobitelné dětské hry. Dokáží se zabavit bez pomoci druhých, milují své fantazijní hry a televize jim často ani nechybí.⁴⁴

Ve waldorfských školách a školách se snaží děti udržet od televize co nejdále. Někteří rodiče se nechají rádi inspirovat, a tak zvyky ze školky pozvolna přechází do rodiny dítěte. Slaví se různé svátky, narozeniny, roční období, křesťanské svátky. Utváří se nové zvyky napomáhající lepšímu životnímu stylu celé rodiny.

1.3. Spolupráce rodičů

Vše, co učitelky ve WMŠ Dusíkova dělají, má pro děti význam jen za předpokladu užší spolupráce s rodiči, jejich pochopením pro metody WP a jejich důvěrou. Mezi hlavní formy spolupráce patří individuální rozhovory s rodiči o dětech, o poznávání prostředí, ve kterém dítě žije. Důležitá je spolupráce při adaptaci dítěte ve WMŠ a dále při výběru ZŠ. Pořádají se různé přednášky a dílny jak pro rodiče, tak i pro širší veřejnost. Rodiče by se měli aktivně zapojovat při pravidelných setkávání spojených s výrobou hraček pro děti, při spoluvytváření prostředí tříd a zahrady, při přípravách a účasti na různých slavnostech a na školách v přírodě. Někteří rodiče také aktivně působí v divadelním kroužku, přispívají do školního časopisu *Občasník* a podílí se na vydávání *Věnečku*, což je sborník říkadel, her a nápadů.

S několika rodiči jsem vedla rozhovor o jejich spolupráci s WMŠ Dusíkova. Většina z nich projevovala zájem o spolupráci, zároveň však uváděli, že jsou velmi časově vytíženi, a proto intenzivní spolupráce není možná. Mnoho rodičů uvedlo, že by svým

⁴⁴ Frans Carlgren, *Výchova ke svobodě*, str.

dětem chtěli věnovat více času, ale z důvodu pracovního vytížení to není úplně možné. Přesto se však snaží spolupracovat, jak nejvíce to je možné.

Je však také pravdou, že někteří rodiče čas mají, ale spolupracovat nechtějí. Nemyslí si, že by to bylo pro jejich dítě nějak zvlášť významné a přínosné. A někteří se dokonce ani nevěnují natolik svým dětem, jak by bylo potřeba, přestože čas mají. S takovými rodiči jsem se při pobytu v WMŠ Dusíkova pomalu ani nesečkala, dovolím si říci, že se zde jedná pouze o jeden či dva případy.

Při vzájemné a dobré spolupráci se také snižuje problematika adaptace dětí do školky, do třídního kolektivu. Učitelky z WMŠ navštěvují děti u nich doma v rodině, to napomáhá k tomu, že si na ně děti zvykají daleko lépe a nepovažují je za negativní osoby.

V neposlední řadě má spolupráce významný vliv na vytváření vztahů rodič – dítě, dítě - rodič, rodiče – učitelky – děti.

1.4. Dotazníky a sledování médií

Během své praxe jsem měla k dispozici dotazníky, které rodiče vyplňují při žádosti o přijetí dítěte do školky. Dotazníky mají funkci informativní a vypovídají o tom, jaké dítě je, co má rádo a co naopak ne, s čím si rádo hraje a jak často sleduje televizi, video nebo PC.

Uvedu zde otázky z dotazníků, na které jsem se nejvíce zaměřila. :

- S čím si doma děti hrají?
- Navštěvovali nějaké jiné předškolní zařízení? A jak dlouho?
- Sledují děti doma televizi?
- Jestli ano, co sledují?
- Sledují děti doma video?
- Kolik času tráví denně u médií a umí je ovládat?
- Jaký máte názor na sledování televize předškolními dětmi?
- Mají děti doma přístup k počítači?
- Proč jste vybrali právě waldorfskou mateřskou školku a co od ní očekáváte?

- Jak dlouhou dobu pobytu ve WMS denně považujete za optimum z hlediska zdravého vývoje dítěte?

Po přečtení dotazníků, můžu konstatovat, že se někteří rodiče snaží, aby jejich děti nesledovaly televizi příliš často. Při sledování byly uváděny zejména dětské pořady jako je Kouzelná školka, Sezame otevři se, pohádky pro děti a hlavně večerníčky, a to vždy pravidelně určitý den v týdnu.

Povolené hodiny, které dítě může strávit u televize, se však u každé rodiny velice liší. Někteří rodiče striktně zakazují video či počítač, ovšem někteří uvádějí častější sledování videa (pohádek), a dokonce i přístup k počítači.

Rodiče by si však měli uvědomit, že mnohé z televizních pořadů pro děti, nejsou vhodné a může dojít k narušení dětského vývoje. V dnešní době se čím dál tím více pedagogů a psychologů ozývá proti častému sledování televize, zejména u dětí předškolního věku. Pro předškolní dítě je důležité prožívání skutečného světa. Děti, které doma rodiče nechají často sledovat televizi, můžou mít někdy problémy zapojit se činně do hry. Sledování televize u dětí omezuje jejich fantazii. Hůře se dokáží zabavit a často potřebují, aby si s nimi stále někdo hrál a zabavoval je. U dětí, které často a hojně sledují televizi, se může projevit menší sebedůvěra, někdy i podrážděnost a nevynalézavost.

Naopak u těch dětí, které vidají televizi jen zřídka, a se kterými si rodiče hrají, povídají a hodně si s dětmi čtou pohádky a říkadla, se projevuje velmi dobrá schopnost fantazie, kterou neustále podněcují svými hrami. Dovedně si vytvářejí nenapodobitelné dětské hry. Dokáží se zabavit bez pomoci druhých, milují své fantazijní hry a televize jim často ani nechybí.⁴⁵

Nemyslím si však, že by se dětem televize měla zcela zakazovat. Děti se stejně dříve či později dostanou s televizí do styku, například u kamarádů či prarodičů, kde pak v televizi sledují cokoli a jakkoliv dlouho. Proto je tedy lepší děti s televizí seznámit

⁴⁵ Frans Carlgren, *Výchova ke svobodě*, str.

a naučit je s ní zacházet, tzn. zapínat TV na konkrétní dětský pořad a hned poté ji zase vypnout.

Důležité je, aby rodiče své děti k televizi „neodkládali“ a nepoužívali ji jako „chůvu“. Měli by se snažit trávit čas u televize s dětmi, povídat si a rozebírat vše, co v televizi děti mohou vidět.

Ve waldorfských školách a školách se snaží děti udržet od televize co nejdále a televize ve třídách zcela chybí. Stejně tak tomu je ve WMŠ Dusíkova. Někteří rodiče se nechají rádi inspirovat, a tak zvyky ze školky pozvolna přechází do rodiny dítěte. Slaví se různé svátky, narozeniny, roční období, křesťanské svátky. Utváří se nové zvyky napomáhající lepšímu životnímu stylu celé rodiny.

Počítač i počítačové hry jsou v tomto dětském předškolním a raném školním období zcela nevhodné. Hry ovlivňují dětskou fantazii a psychiku ve většině případech velmi negativně. Dítě pak může projevovat zvýšenou agresi jak doma, tak i ve škole vůči svým spolužákům. Také předčasné učení jak ovládat počítač i internet je pro dítě nepříznivé. Děti by se obzvláště v tomto věku (0 – 7) neměly přetěžovat nadměrnými a složitými informacemi, natož pak dítě učit ovládat PC a internet.

1.5. Působení přírody

Pro zdravý vývoj dítěte je důležité setkávání se s přírodou. Příroda silně působí zklidňujícím dojmem, pomáhá v dětských duších vytvářet zdravé fantazijní obrazy a spolu s citovou výchovou v rodině a s vyloučením přílišného vlivu televize, je nadějí pro zdravý vývoj jedince. Zejména u dětí v prvních sedmi letech hraní si venku v přírodě příznivě ovlivňuje jejich budoucí vývoj a postoje. Zážitky v zahradě, v přírodě přispívají k tříbení smyslů, k prohlubování vědomí, a tím i k budoucí schopnosti abstraktního myšlení.

WP vychází z přesvědčení, že přírodní prostředí je pro děti nejzákladnější prostředí, kde může získávat své vlastní zkušenosti. Tak to je praktikováno i ve WMŠ Dusíkova, a proto se paní učitelky snaží pobývat s dětmi venku na zahradě či na procházce co nejdéle.

1.6. Spánek dítěte

Pohádky napomáhají klidnému spánku dítěte. Když dítě usíná, upadá s ním do spánku vše, co za ten den vidělo a prožilo. Nic není zapomenuto a celodenní zážitky se vrývají do vnitřní osobnosti dítěte. Děti které vyrůstají ve městě, mají odlišné představy od dětí z venkova. Ve městě se na dětskou duši valí ze všech stran technika. Jestliže se tomu dítě nedokáže ubránit svým fantazijním světem, je z toho rozrušený a výsledkem je nervozita. Nebo může dojít k znecitlivění, nesdílnosti a držení si odstupů, což je pak v budoucím životě na škodu.

Dojmy z okolní ztechnizované civilizace často dětem způsobují neklidný spánek a zlé sny. Naopak sny u dětí z venkova či dětí, kterým rodiče dopřávají hojně pobyt v přírodě, vznikají ze zdravých přírodních obrazů. Na podporu klidného spánku a zdravých snů je důležité číst dětem před spaním pohádky a listovat s nimi v dětských obrázkových knížkách. Dětská fantazie je silná a dokáže si vytvořit svůj vlastní svět obrazů. Sny se u malých dětí často podobají pohádkám.

Dnešní komiksy a moderní pohádky s přemrštěnými karikaturami, které hýří výraznými a křiklavými barvami, vnášejí do dětské fantazie chaos. Zchaotizovaná dětská fantazie se nazývá fantastika. Dětské představy se mění v nadsázku a nevkusný kýč. U citlivějších dětí mohou takové obrazy fantastiky přetrvávat a způsobovat zlé sny a noční můry.

V pohádkovém věku dítě potřebuje zdravé podněty pro jeho fantazii. V obrázkové knížce může pozorovat jemné barvy kytíček, motýlků, víl a hodných skřítků. Obrázek s poctivou fantazií probouzí v dítěti zdravé cítění a vnímání. Když však dětem ukazujeme přemrštěnou fantastiku, mateme jim duši.⁴⁶

Ve WMŠ Dusíkova se dětem před spaním vypráví pohádky, hraje se na lyru a zpívá se ukolébavá píseň. Děti to po obědě opět zklidní a navodí u nich příjemný a zdravý spánek.

⁴⁶ Jakob Streit, *Proč děti potřebují pohádky*, str.16

Na závěr mohu říci, že život waldorfské mateřské školky je tvořen lidsky-osobnostně utvářeným prostředím, ve kterém je pro děti zachován dostatek prostoru pro dění a prožívání, které si samy naplňují. Pedagogicko-didaktickým cílem nejsou proto konkrétní obsahy, ale sám prostor pro rozvoj vytvořený každým z vychovatelů.

Závěr

„Nemáme se ptát, co potřebuje člověk vědět a umět pro sociální řád, který existuje, ale jak je člověk založen a co se dá v něm vyvinout. Pak bude možno dodávat sociálnímu řádu stále nové síly z dorůstající generace. Pak bude v tomto řádu žít vždy to, co z něho udělají hotoví lidé, kteří do něho vstupují; nevytvoří se však z dorůstající generace to, co z ní chce udělat současná sociální organizace.“

(Rudolf Steiner)

Děti dnes trpí (i díky výchově některých rodičů) civilizačními stresy jako jsou např. hluk, doprava, smog, přetěžování ze strany rodičů nebo školy, atd. ... Jejich utvářející se dětské duše jsou tím veškerým „civilizovaným“ prostředím velmi zatíženy.

Rodiče 21. století se často snaží své děti zasvěcovat do tajů technických vymožeností co nejdříve. Myslí si, že s tím musí děti seznámit, aby se dobře uplatnily v budoucím životě. Některé směry pedagogiky tento realismus striktně dodržují a odmítají pohádkovou fantazii.

Často si však rodiče ani neuvědomují, jak moc důležité jsou pro jejich děti morální obrazy, které jsou obsaženy v pohádkách, legendách a jiných příbězích pro děti jak ve věku předškolním, tak i v pozdějším věku. Žádný rodič či učitel nesmí chtít děti utvářet jako obraz sebe sama. V dětech musíme respektovat a podporovat jejich individualitu, jen tak jim poskytneme výchovu ke svobodě.

A co si vůbec můžeme pod pojmem „svoboda“ představit?

Čím více je člověk schopen samostatného myšlení, čím bohatší jsou jeho výrazové možnosti, které získává díky duševním funkcím, a čím více je schopen rozhodovat se sám za sebe bez ovlivnění druhých či okolí, tím větší je jeho vnitřní svoboda.

Waldorfská pedagogika ve výchově dětí usiluje o odstraňování fyzických i duševních překážek, které se během vývoje vlastního „JÁ“ staví dítěti do cesty. Snaží se o to, aby se v dítěti vyvinulo zdravé „JÁ“ . Takovou pedagogiku pak nazýváme „výchovou ke svobodě“.

Rodiče, vychovatelé a učitelé by si tedy měli uvědomit, že děti jejich děti nemohou být jako oni a měli by se zaměřit na budoucnost svých dětí a poskytnout jim správnou a láskyplnou výchovu.

Na konci své práce bych ráda citovala slova Rudolfa Steinera, která uvedl na jedné ze svých mnoha přednášek o anthroposofii. Slova vystihují a shrnují celkový postoj waldorfské pedagogiky k výchově.

*„Hmotě se zasvětit,
znamená duše rozdrtit.*

*V duchu se nalézat,
znamená lidi spojovat.*

*V člověku se poznávat,
znamená světy budovat.“⁴⁷*

Seznam použité literatury :

Carlgren, Frans. *Výchova ke svobodě.* Překlad. Zdeněk Váňa. I.vydání. Praha: Baltazar, 1991, ISBN 80-900307-2-6

Glöckler, Michaela. Rozeznávání dětského temperamentu a péče o něj. Překlad Barbora Škopková. *Člověk, výchova a dítě.* 1996/3, (44-52s.)

Hajnová, Hana. Dítě a prostředí. *Člověk a výchova.* 1999/4, (1-13s.)

⁴⁷ R.Steiner, *Výchova dítěte a metodika vyučování*, str.111

Hradil, Radomil. *Průvodce českou anthroposofií.* I.vydání. Hranice : Fabula, 2002, ISBN 80-86600-00-9

Janátová, Anežka. *O živé vodě.* I.vydání. Tábor : Akademie sociálního umění, 2004

Janátová, Anežka. *Přednášky.* III.vydání. Praha : Akademie sociál.umělecké terapie, 2004

Lievegoed, B.C.J. *Vývojové fáze dítěte.* Překlad Zdeněk Váňa. I.vydání. Praha : Baltazar, 1991, ISBN 80-900307-7-7

Schiller, Hartwig. Autorita a morálka ve výuce na I.stupni. Překlad Karel Dolista. *Člověk, výchova a dítě.* 1996/2, (13-22s.)

Steiner, Rudolf. *Filosofie svobody.* Překlad Zdeněk Váňa. II.vydání. Praha : Baltazar, 1991, ISBN 80-900307-0-X

Steiner, Rudolf. *Výchova dítěte a metodika vyučování.* Překlad Zdeněk Váňa. II.vydání. Praha : Baltazar, 1993, ISBN 80-900307-9-3

Steiner, Rudolf. *Vloha, nadání a výchova člověka.* Překlad Stanislav Kubát. 1998, 80.přednáška, GA 60

Streit, Jakob. *Proč děti potřebují pohádky.* Překlad Milada Luňáčková. I.vydání. Praha : Baltazar, 1992, ISBN 80-900307-4-2

Stránská, Jana. Legendy ve druhém ročníku. *Člověk, výchova a dítě.* 1996/3, (37-44s.)

Zadrazil, Tomáš. O dějepisu v 7., 8., 9.třídě. *Člověk a výchova.* 2001/1-2, (16-29s.)

Zimmermann, Heinz. Výchova jako duchovně-morální úkol. Překlad Tomáš Zadrazil. *Člověk, výchova a dítě.* 1996/2, (8-13s.)

Materiály WMŠ Dusíkova

Věneček Léto – sborník č. 1, 2002

Věneček Léto – sborník č. 2, 2002

Věneček Jaro – sborník č. 1, 2002

Věneček Jaro – sborník č. 5, 2003

Internetové stránky: www.waldorfská pedagogika.cz

Resumé

The topic of my Diploma work is about view of Waldorf pedagogy to fairy tales and its meaning to child psychical and spiritual development.

The diploma work is divided into the theoretical and practice part. At the beginning of the theoretical part, there is a simple biography of Rudolf Steiner (founder of spiritual

science – anthroposophy and waldorf pedagogy). Next part continue with basic presentation of methodology and targets in WP and short discourse about importance of teacher in WP.

Next section of the teoretical part is the most extensive one. It concerns fairy tales, their origin, sense and intrinsic value. This part also include mutul connection between child development periods and fairy tales that children require and listen to.

The final section of teoretical part is mentioned several fairy tales and its interpretation.

Practical part has roots on my one month long practise at waldorf garden nursery. This part describes how I was working with children , cooperation with paerents and school and its meaning for children. Last but not least there is a part abou TV, video and PC and about their influence on children.

After practical part following the conclusion and the list of used letters.